

Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet

Odsjek za orijentalnu filologiju

Katedra za turski jezik i književnost

Halima Kekić

POEZIJA NAZIMA HIKMETA: RECEPCIJA I CENZURA

Završni magistarski rad

Mentor:

Prof. dr. Alena Čatović

Sarajevo, 2022.

Sadržaj:

SAŽETAK	1
1. UVOD.....	2
2. NÂZIM HİKMET RÂN	3
2.1. Ime i porijeklo	3
2.2. Obrazovni put	4
2.3. Politička afirmacija i upoznavanje sa komunističkom ideologijom.....	6
2.3.1. Utjecaj Vladimira Iljiča Lenjina	8
2.3.2. Komunistička partija Turske – T.K.P.	10
2.4. Početak progona, prva hapšenja	12
2.5. Hapšenje i boravak u zatvoru	15
2.6. Odnos sa Atatürkum	18
2.7. Put do slobode	21
2.8. Ukidanje državljanstva, progon i smrt	22
3. KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO NAZIMA HIKMETA	30
3.1. Prvi susreti sa pisanjem poezije	30
3.2. Književni opus i najznačajnija djela.....	33
3.3. Osnovne karakteristike poezije	34
3.4. Osnovni motivi	39
3.4.1. Ljubav i čežnja prema domovini.....	39
4. RECEPCIJA PJESNIKOVIH DJELA U REPUBLICI TURSKOJ - CENZURA	48
4.1. Pojam cenzure: šta je to cenzura?	48
4.2. Nazim Hikmet kao žrtva cenzure	49
5. NAZIM HIKMET U TURSKOJ DANAS	59
5.1. Ukidanje zabrane i ponovno vraćanje državljanstva.....	59

5.2.	Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı	61
5.2.1.	Anı Odası – Spomen-soba	62
5.2.2.	Uluslararası Nazım Hikmet Şiir Ödülü - Međunarodna nagrada za poeziju “Nazım Hikmet”	63
5.3.	Nazım Hikmet Kültür Merkezi	64
5.4.	Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi	65
6.	ZAKLJUČAK	70
	BIBLIOGRAFIJA	73
	POPIS SLIKA	77

SAŽETAK

Cenzura, kao postupak gdje vlast kontroliše i zabranjuje sadržaj pojedinih tekstova ili djela, u turskoj književnosti potiče još iz doba vladavine sultana Abdul Hamida II. Ono što je obilježilo njegovu vlast je upravo to što je zaveo strogu cenzuru u izdavačkoj djelatnosti, gdje su pisci bili izloženi stalnoj kontroli i proganjanju. Nakon osnivanja Republike Turske dolazi do velikih promjena u recepciji književnosti i izdavaštvu. To razdoblje je obilježilo uvođenje latiničnog pisma te niz reformi u jeziku. Književnost se počinje baviti društvenim i političkim temama te to dovodi do drastičnih promjena u samoj tematici književnosti. Autori i pjesnici, koji su ujedno bili i pripadnici određenih političkih partija, imaju sve veći i intenzivniji uticaj u društvu, te se to počinje odražavati i na sami odnos društva prema vlasti. Državna vlast tada počinje cenzurisati i zabranjivati pojedina književna djela, članke i časopise koje je smatrala opasnim i prijetećim za društvo. Mnogi pisci bivaju uhapšeni ili osuđivani. Jedan od njih je i pjesnik Nazim Hikmet, koji je više puta hapšen i osuđivan zbog svojih pisanja i navodnog širenja komunističkih i ljevičarskih ideja. Nakon puštanja na slobodu prisilno napušta Tursku a Vlada mu oduzima tursko državljanstvo. Njegova djela bila su zabranjivana širom Turske i ta zabrana je ukinuta tek 2009. godine, nakon tačno 58 godina.

Ključne riječi: *cenzura, zabrana, Nazim Hikmet, Turska, cenzura u Turskoj, turska književnost, komunizam, komunistička partija, T.K.P., poezija Nazima Hikmeta.*

1. UVOD

Svi veliki pjesnici i književnici imaju jednu zajedničku karakteristiku a to je da svoja djela ne pišu samo iz ljubavi ili radi osiguravanja egzistencije, već svojim djelima, stihovima žele promijeniti svijet u kojem žive. Žele donijeti neke promjene i u književnom i u društvenom pogledu. Jedan od takvih pjesnika je bio i Nazim Hikmet Rân, koji je možda najpoznatiji po činjenici da je bio primoran da živi van svoje domovine. Život Nazima Hikmeta je ustvari ogledalo politike 20. stoljeća gdje su državna vlast i državna ideologija diktirale politički okus. Živjeti u takvom okruženju a željeti ponuditi nešto drugačije je bilo veoma opasno. Pjesnikova pripadnost tzv. *komunističkoj partiji* u Turskoj, njegove riječi i poezija ga dovode u otvoreni sukob sa zakonom i vlasti. Djela su mu cenzurisana i zabranjivana, on stalno progonjen, a na kraju mu je oduzeto i tursko državljanstvo. Uprkos svemu, pjesnik ne odustaje te do kraja svog života nastavlja pisati svoje stihove, uglavnom posvećene svojoj dalekoj voljenoj domovini.

Cilj rada je prikazati ko je bio Nazim Hikmet, kakva djela je pisao, te zbog čega su njegova djela bila cenzurisana i zabranjivana od strane vlasti. Kroz njegovu političku afirmaciju nastojat ću predstaviti portret ovog pjesnika i njegov književni rad i stvaralaštvo. U radu ću se koristiti deskriptivnom i analitičkom metodom gdje ću najprije obraditi njegovu biografiju a zatim sveukupni književno-stvaralački rad za doprinos turskoj književnosti.

Drugi dio rada je posvećen najprije pojmu cenzure, šta je to cenzura i kakvi su njeni aspekti. Zatim slijedi stručna analiza i traganje za odgovorom na pitanja zašto i zbog čega su djela ovog književnika bila zabranjivana, koji su to stihovi bili koje je vlast smatrala “prijetećim” i “opasnim” za društvo, te kakva je bila recepcija njegovih djela u to vrijeme.

Zadnji dio rada predstavlja osvrt na današnje stanje u Turskoj kada je u pitanju recepcija pjesnikovih djela u savremenom dobu, gdje ću navesti najpoznatija udruženja, institucije, projekte i aktivnosti koje podržavaju i promovišu pjesnikov lik i njegovo osebujno književno stvaralaštvo.

Rad će biti dopunjen stihovima Nazima Hikmeta, njihovom analizom, citatima, fotografijama i činjenicama koje nisu toliko poznate čitateljima na našim prostorima. Na taj način nastojat ću budućim čitaocima i svim ljubiteljima književnosti približiti lik i djelo ovog autora osebujnog književnog opusa, koji je do svog posljednjeg daha ostao vjeran svojoj domovini uprkos stalnim proganjanjima i cenzurisanju.

2. NÂZIM HİKMET RÂN

2.1. Ime i porijeklo

Nâzım Hikmet Rân. Ime koje je obilježilo doba Republike Turske i ostavilo dugotrajni trag u turskoj književnosti. Rođen je 14. januara 1902. godine u Solunu (Grčka). Potiče iz veoma ugledne, obrazovane i aristokratske osmanske porodice. Njegov djed Mehmed Nazim-paša¹ obavljao je dužnost namjesnika u Bagdadu, Solunu, Halepu i Diyarbakiru i bio je također pjesnik. A njegov otac Hikmet, visoki birokrata, u mladosti se bavio trgovinom a kasnije je bio službenik u Ministarstvu vanjskih poslova a nedugo nakon toga preuzima dužnost direktora jednog kina. Pjesnik kasnije, tokom svoje afirmacije preuzima i očevo ime te od tada počinje biti poznat pod imenom Nazim Hikmet.

Slika 1. Portret Nazim Hikmeta²

Kada je 1935. godine u Turskoj stupio na snagu Zakon o prezimenu³, koji je zahtjevao da svi državljani Republike Turske moraju imati prezime, Nazim Hikmet uzima prezime Rân od svoje tadašnje supruge Hatidže Piraye. To prezime koristi sve do 1950. godine kada nakon silnih

---

¹ Djed Mehmed Nazim-paša po kojem je pjesnik dobio ime. U izvorima se navodi da je njegovo pravo ime Mehmed Nazim koje mu djed nadjenao i pod kojim je zapisan u matičnu knjigu rođenih. Prve pjesme pisao je upravo pod ovim imenom.

² Izvor: <https://www.nazimhikmet.org.tr/nazim-hikmet/fotograf-albumu/> (preuzeto: 10. 12. 2021.)

³ Za vrijeme osmanskog carstva nije bilo prezimena. Uz ime određene osobe stajalo je očevo ime ili mjesto rođenja. To je izazivalo zabunu kada je bilo u pitanju naslijeđe, primanje u vojsku, zapisivanje u matične knjige itd. Budući da se identitet pojedinca nije mogao utvrditi dolazilo je do različitih nepravdi i sukoba u tom pogledu. Morao se regulisati taj nedostatak u društvenoj zajednici. Mustafa Kemal Atatürk je 21. juna 1934. godine donio tzv. *Soyadı Kanunu - Zakon o prezimenu*, kojim bi svaki državljani Republike Turske imao prezime koje će biti prepoznatljivo za određenu porodicu. Prezimena su trebala biti na turskom jeziku a smiješni, neprimjereni i uvredljivi nazivi se nisu uzimali za razmatranje. Cilj je bio izgraditi društvo bez podjela. Tako je 24. novembra 1934. godine nakon stupanja zakona na snagu, od strane Velike nacionalne skupštine Turske Gazi Mustafi Kemal-paši dodijeljeno prezime Atatürk (tr. Ata - otac, Türk - turčin) Vidjeti više na: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2741.pdf>

progona biva primoran da napusti svoju domovinu i bježi u Rusiju te preuzima prezime “*Borjecki*”.⁴

Kada je u pitanju porijeklo sa majčine strane, majka Ajše Dželile Hanım je bila kćerka Enver-paše, poznatog lingviste, i unuka Mustafe Dželalettin-paše, poznatog turkologa koji je sticajem okolnosti bio prisiljen pobjeći iz Poljske te doći u Istanbul i promijeniti vjeru, ime i državljanstvo.⁵ Odrastajući u uglednoj aristokratskoj porodici bavila se slikarstvom i umjetnošću, svirala klavir i aktivno govorila francuski jezik. U izvorima se navodi kako je Dželile Hanım u svoju porodicu i dom donijela niz novina sa Zapada i evropskog načina života te npr. kako nije osjećala potrebu da bude pokrivena i nosi zar, što je bila osnovna karakteristika žena u to vrijeme. To što je bila slobodnija i drugačija od ostalih u svojoj okolini, te različita shvatanja vjere, osmanske tradicije i samog poimanja braka i nezavisnosti žena smatralo se “čudnim” po shvatanju društva u tom periodu. To je dovelo je do širenja različitih glasina i nesuglasica sa njenim mužem i postalo glavnim uzrokom zašto njihov brak nije dugo potrajao. Nazim Hikmet, zajedno sa svojom sestrom Samiye, odlazi kod svog djeda Nazim-paše. Svoje prve godine djetinjstva provodi u kući kod djeda, uglavnom daleko od majke i bez topline koju pruža jedna normalna porodica.

2.2. Obrazovni put

Pjesnik je od malih nogu pokazivao interesovanje za umjetnost i poeziju. Prema preporuci i savjetovanju djeda koji je govorio da je pored smisla za umjetnost i pisanja poezije važno i poznavanje stranog jezika, upisuje poznati galatasarajski licej na francuskom jeziku. Nakon toga roditelji ga, zbog nedostatka finansijskih sredstava i nemogućnosti plaćanja školarine, prebacuju i upisuju u školu “*Nümmune*” na Nišantaši. Zatim, upisuje se u pomorsku školu “*Heybeliada*” koju završava 1919. godine. Ovu školu upisuje po preporuci ministra mornarice Dževdet-paše koji je jedne prilike došao u goste i ostao očaran i zadivljen njegovom pjesmom pod nazivom *Bir Bahriyelinin Ağzından (Iz usta jednog mornara)*. Nakon što je diplomirao na krstarici Hamidiye stažira kao časnik palube. Međutim, kako se razbolio i dobio upalu porebrice te se nije mogao oporaviti, otpušten je iz službe.

---

⁴ Prvobitno prezime pradjeda sa majčine strane.

⁵ Njegovo pravo ime je bilo Kostanti Borjecki koje je kasnije sa dolaskom u Tursku promijenio.

Period 1919. do 1921. smatra se vrlo važnim periodom u historiji Republike Turske. U tom periodu odvijao se “*Rat za nezavisnost Turske*”⁶. Nazim, koji je tada imao samo 19 godina već biva nacionalno osviješten i svjestan u kojem se položaju nalazi njegova država. Već tada u njemu se javljaju snažni nacionalistički osjećaji i ideje koje je kasnije prenio i na svoje pjesme. U to vrijeme intenzivno počinje pisati a njegove pjesme u slogovnom metru objavljuju se u časopisu *Kitap* i novinama *Alemdar*. Sa pjesmom “*Bir dakika*” (*Jedna minuta*) osvaja prvo mjesto na pjesničkom takmičenju novina *Alemdar* i postaje poznat kao pjesnik koji piše u hece metru.⁷ Okupacija Istanbula i sama politička situacija odrazila se i na njegova pisanja, te piše pjesme o otporu. Pod takvim uticajem i okruženjem u januaru 1921. godine, bez znanja svojih roditelja, tajno sa svojim prijateljima⁸, također piscima, odlazi u Anadoliju kako bi se priključio narodno-oslobodilačkoj borbi. Život u Anadoliji ostavlja veliki trag u njegovom životu. Čekajući dopuštenje da pređu u Ankaru stiže u Inebol, gdje se u međuvremenu upoznaje sa studentima iz Njemačke. Članovi te skupine bili su poznati pod nazivom “*Spartakisti*”⁹. Tada se pjesnik prvi put susreće sa socijalističkim idejama, učenjima, ideologijom Marksa, Engelsa i dr. Njegov prijatelj Vanu, kasnije u svojoj knjizi navodi: “*U našim uvjerenjima dogodio se veliki potres. Prolazili smo kroz psihički šok. Bili smo rastrgani između dva stuba. Između socijalističkih ideja koje su usadivali spartakisti i između nacionalističkih ideja koje su do tog dana bile dio naše osobnosti.*”¹⁰ te dalje piše kako je “*Prvo sjeme komunizma posadila ova spartakistička mladež u Nâzimovoj glavi. Kasnije će ovo sjeme niknuti, izrasti i dati novi smjer Nâzimovom umjetničkom životu.*”¹¹

---

⁶ Poznatiji kao *Kurtuluş Savaşı* odnosno *İstiklal Harbi*

⁷ Hece metar – slogovni metar

⁸ Vâlâ Nureddin (Vâ-Nû), Yusuf Ziya Ortaç i Faruk Nâfiz Çamlıbel

⁹ Spartakistička liga (njem. *Spartakusbund*) bila je njemačka revolucionarna marksističko-socijalistička skupina u Njemačkoj 1916.–1919. Članovi skupine su nazivani spartakisti, a naziv su dobili po rimskom robu Spartaku koji je bio vođa ustanka protiv Rimljana 73. pr. Kr. Zalagali su se za uklanjanje vojske s vlasti, socijalizacije glavnih dijelova industrije i stvaranje njemačke sovjetske republike.

¹⁰ Vâ-Nû, Bu Dünyadan Nâzim Geçti, str. 64. <https://www.naziminhikayesi.com/2-serbest-nazim/anadoluya-yolculuk> (datum pristupa: 10.12.2021.)

¹¹ Ibid, str. 64

Nakon sedmodnevnog pješačenja stigao je do Ankare koja je bila sjedište turskog oslobodilačkog pokreta. Zajedno sa prijateljom Vâlâ Nuredinom piše pjesmu “*Siz de mi satıldınız?*” (*Jeste li i vi potkupljeni?*) koja je trebala probuditi nacionalnu svijest i inspirirati dobrovoljce u Istanbulu i u ostalim gradovima da se pridruže borbi. I sam Mustafa Kemal Atatürk ostao je zadivljen njihovom pjesmom. Obzirom da je pjesma imala veliki odjek i bila visoko cijenjena, umjesto da budu poslani na front kao vojnici obojica su imenovani kao učitelji u liceju u Boluu. Međutim, konzervativni zvaničnici u Boluu nisu cijenili njihove komunističke stavove, pa su njih dvoje odlučili otići u Batum u Gruzijskoj Sovjetskoj Socijalističkoj Republici kako bi svjedočili rezultatima Ruske revolucije 1917. godine. Zaintrigiran Ruskom revolucijom 1922. godine Nazim odlazi iz Batuma u Moskvu gdje upisuje ekonomiju i sociologiju. Tamo se susreće sa Vladimirom Majakovskim¹², koji će ostaviti izvjesnog traga u njegovoj poeziji. Pred kraj boravka u ovoj zemlji postaje član komunističke partije a posebno ga privlači ideologija Lenjinovog učenja i sama ideološka vizija u Rusiji. Detaljnije o njegovoj političkoj afirmaciji i djelovanju ćemo nešto više spomenuti u nastavku.

Slika 2. Nâzim Hikmet i Vâlâ-Nû u Boluu¹³

2.3. Politička afirmacija i upoznavanje sa komunističkom ideologijom

Kako bi što bolje mogli shvatiti stihove Nazima Hikmeta i razloge zašto je Vlast toliko bila protiv njega i njegovog pisanja, prvo moramo razumjeti njegovu političku afirmaciju.

Kao što smo prethodno vidjeli, pjesnik 1922. godine, zaintrigiran ruskom revolucijom, zajedno sa prijateljem Vâlâ Nurettinom iz Batuma odlazi u Moskvu i na *Komunističkom univerzitetu radnika Istoka* upisuje sociologiju i ekonomiju. Već tada direktno se susreće sa pravim značenjem riječi *komunizam*, *socijalizam* i sa njihovim pristalicama. Ovo novo okruženje za njega označava sasvim novi pogled na svijet i potpuno novo razumijevanje književnosti a i politike. Taj period kada je stigao Moskvu bio je period zadnjih mjeseci ruskog građanskog

¹² Vladimir Vladimirovič Majakovski - ruski književnik i jedan od začetnika ruskog futurizma koji je svojim djelom imao je veliki utjecaj na razvitak sovjetske poezije a djelovao je i na pjesnike izvan SSSR-a.

¹³ Izvor: <https://www.nazimihikayesi.com/2-serbest-nazim/boluda-ogretmenlik> (preuzeto: 10.12.2021.)

rata koji je izbio nakon Oktobarske revolucije, tako da je Nazim Hikmet imao izvrsnu priliku da te događaje prati iz blizine. To okruženje i događaji ostavljaju veliki trag na njegovo književno stvaralaštvo. Inspirisan ruskim autorima, futuristima i konstruktivistima počinje razvijati novu pjesničku formu a njegova politička uvjerenja se bude te sve više počinje razumijevati samu političku situaciju u svojoj domovini. Tokom ovih godina otkriva lik i poeziju Majakovskog¹⁴ i inspirisan njime piše poeziju futurističkog karaktera. Jedne prilike u intervjuu za novine *Akşam*, u izdanju iz 31.12.1934. godine, o utjecaju Majakovskog na njegova rana djela izjavio je sljedeće:

“Nakon što sam savladao ruski jezik, naučio sam mnogo toga od Majakovskog, čitajući njegove radove i nakon susreta sa njim. Naučio sam mnogo toga od francuskih pjesnika nakon što sam savladao francuski; na isti način, naučio sam mnogo stvari od ruskih pjesnika čim sam savladao ruski. Majakovski je bio iznad svih ovih pjesnika. Njegovi radovi koje sam čitao bili su najbolji primjeri lingvističkog pokreta koji je bio dominantan nakon rata. Neki moji radovi su bili pod utjecajem futurizma, a djelomično pod utjecajem Majakovskog.”¹⁵

Pod ovakvim utjecajem ostavio je po strani klasično shvatanje turske poezije i počeo da piše pjesme na sasvim novom obliku i jeziku. Za poeziju i stihove Majakovskog kaže da su bili *“puni energije i dinamični”¹⁶* te da su imale jak utjecaj na njega.

Također, bavi se čitanjem i izučavanjem ostalih ruskih i komunističkih pjesnika i književnika. Ovdje mogu izvojiti dio iz pjesme *19 yaşım (Mojih 19 godina)* koja se odnosi na period kada je prvi put kao 19-togodišnjak došao u Moskvu. Naime, u pjesmi kaže: *„...24 saat Lenin, 24 saat Marks, 24 saat Engels...”¹⁷* (*...24 sata Lenjin, 24 sata Marks, 24 Engels...*), što pokazuje da je non-stop i stalno izučavao pomenute ličnosti i njihove ideje koje su oni propagirali.

Osim što ih je izučavao gajio je izuzetno poštovanje prema njima te se to odražavalo i na njegove stihove. Pa tako za Karla Maksa kaže da je *„Ustalarımın ustası”¹⁸* (*Učitelj mojih*

---

¹⁴ Vladimir Majakovski (1893-1930) bio je jedan od najistaknutijih pjesnika ruskog futurizma prvih godina revolucije i sovjetske vlasti.

¹⁵ Mignon, Laurent Jean Nicolas, *The beloved unveiled: continuity and change in modern turkish love poetry (1923-1980)*, London: School of Oriental and African studies University of London. Str. 87. Dostupno na: [10731706.pdf \(soas.ac.uk\)](https://soas.ac.uk/10731706.pdf) (datum pristupa: 31.01.2022)

¹⁶ Şeker Miğdis Linda, Demirel Bogenç Z. Emine, Nâzım Hikmet'in Edebiyat Alanındaki Konumuna ve Eserlerinin Çeviri Yoluyla Dolaşımına Kısıtların Olumlu Etkileri. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 29 (2020 Güz), 83-116. str. 89. Dostupno na: [1346709 \(dergipark.org.tr\)](https://dergipark.org.tr/1346709) (datum pristupa: 31.01.2022)

¹⁷ Hikmet, Nazım, "19 Yaşım" u *Sesini Kaybeden Şehir*. Remzi Kitaphanesi 1931. str. 45

¹⁸ Hikmet, Nazım, "Gömlek, pantolon, kasket ve fötre dair" u *Gece Gelen Telegrafı*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, 1932. str. 16

učitelja), a za Friedrich Engelsa navodi da je „*İnsanların en büyüğü*“¹⁹ (*Najveći, najznačajniji među ljudima*).

Ekber Babayev²⁰ u svojoj knjizi pod nazivom „*Yaşamı ve Yapıtlarıyla Nazım Hikmet*“ (Život Nazima Hikmeta i njegova djela) navodi stih iz pjesme *Bazı Anılar* (Neke uspomene):

Batum yoluyla gelmişim Anadolu'dan   *İz Anadolije sam doşao preko Batuma*
Bir sualciğim var Lenin yoldaş...²¹   *İmam jedno malo pitanje za druga Lenjina...*

Dalje govori kako je Nazim Hikmet jedne prilike rekao sljedeće: „*Htio sam da vidim druga Lenjina, da ga pitam kako je napravljena revolucija i da se vratim u svoju zemlju i primijenim isto kod nas.*“²²

Obzirom da je studirao na tzv. Komunističkom fakultetu, imao je priliku da se upozna sa mnogim studentima različitih nacija i iz različitih dijelova svijeta. Među revolucionarima koje je upoznao bio je Kinez po imenu *Emi Siao* (poznatiji kao Si-Ya-U) koji će kasnije postati istaknuti pjesnik i jedan od vodećih vođa Kineske revolucije. Nazim Hikmet ga kasnije i opisuje u svom romanu „*Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim*“ (*Živjeti je lijepo, brate moj*). Također među Nazimovim prijateljima studentima bio je i Indijac *Benerci*, idealist i komunista koji je ostavio veliki trag na pjesnika. Pomenute ličnosti zbog velikog utjecaja na njega Nazim čini glavnim likovima u svojim djelima pod nazivom *Jakon ile Si-Ya-U* (Jakond i Si-Ya-U) i *Benerci Kendini Niçin Öldürdü?* (Zašto se Benerci ubio?).²³

2.3.1. Utjecaj Vladimira Iljiča Lenjina

Važno je spomenuti da je Vladimir Iljič Lenjin, predvodnik Oktobarske revolucije, imao veliki utjecaj na pjesnika, iako ga, kako i sam kaže, nije upoznao. Njegova smrt 24. januara 1924. godine je samo produbila pjesnikovo divljenje prema njemu. U sljedećem stihu navodi:

---

¹⁹ Ibid, str. 17

²⁰ Ekber Babayev – Turkolog azerbejdžanskog porijekla koji je živio u Moskvi, najbliži prijatelj Nazima Hikmeta, njegov prevodioc, istraživač i autor njegovih biografija.

²¹ Hikmet, Nazım. "Bazı Anılar". *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. str. 121

²² Babayev, Ekrem, *Yaşamı ve Yapıtlarıyla Nazım Hikmet*. İstanbul: Cem Yayınevi, Tavilli Matbaası, 1976. Str. 69

²³ Göksu Saime, Timms Edward, *Romantik Komünist: Nâzım Hikmet'in Yaşamı ve Eseri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011. Str. 77

„Lenin’i görmedim nöbet tuttum tabutun başında 924’te”²⁴ (*Nisam vidio Lenjina, ali 1924. godine bio sam na straži na njegovom grobu.*). Pored toga napisao je niz pjesama i stihova kojima veliča njegov lik i djelo, govoreći u svojim stihovima *neka je Lenjin živ*²⁵, poredi ga sa *divom* odnosno *nadnaravnom nevjerojatnom ličnosti*²⁶, govori o njemu kao *internacionalisti i zagovorniku i vođi radnih masa*²⁷ a neposredno nakon njegove smrti napisao je i objavio pjesmu pod nazivom “*Ustazimin ölümü*”²⁸ (*Smrt mog učitelja*). U pjesmama “*Yankı*” (*Odjek*) i „*Yankının yankı*” (*Odjek odjeka*) koje se nadovezuju na prethodno pomenutu pjesmu čudi se i govori *da li je moguće nikada ne slušati i ne čuti Lenjinove riječi*, te dalje govori *čitajte, čitajte barem jedan redak koji je napisao Lenjin*.²⁹

Nakon dugog niza godina Lenjin živi i zauzima mjesto u stihovima i pjesmama Nazima Hikmeta. 1931. godine pjesnik je napisao pjesmu pod nazivom „*21-1-924*“ a radi se o datumu smrti Vladimira Lenjina. Pjesma koja oživljava sjećanja na njegovu smrt je pjesma sa vrlo dubokim osjećanjima i žalom za ovim sovjetskim revolucionarom:³⁰

Kar...

Üflenen bir mum gibi söndü

koskocaman ışıklar...

Ve şehir

kör bir insan gibi kaldı

altında yağan karın.

Lambayı yakma bırak!

Kalbe bir bıçak gibi giren hatıraların

Snijeg...

poput svijeće ugasila su se

velika svjetla...

I grad

Ostao je kao slijepac

Pod napadalim snijegom.

Ostavite lampu upaljenu!

Uspomene koje se zarivaju u srce poput

²⁴ Hikmet, Nazım. “Otobiyografi”. *Henüz Vakit Varken Güliim: Seçme şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 103

²⁵ Hikmet, Nazım, Son Şiirler. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002. Str. 187

²⁶ Hikmet, Nazım. "Gömlek, pantolon, kasket ve fütre dair". *Gece Gelen Telegrafı*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, 1932. str. 16

²⁷ Hikmet, Nazım “Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı”. *Tüm Şiirler*. Str. 260. Dostupno na: <https://www.mustafaaltinisik.org.uk/s-NazimHikmet.pdf>

²⁸ Özaraslan, Ersin, Nazım Hikmet: Hayatı ve şiiri, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003. Str. 157

²⁹ Ibid, str. 158

³⁰ Özaraslan, Ersin, Nazım Hikmet: Hayatı ve şiiri, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003. Str. 162

*dilsiz olduklarını anlıyorum.
Kar yağıyor
ve ben hatırlıyorum.³¹*

*noža
Shvatam da su nijeme.
Pada snijeg
i ja se prisjećam.*

2.3.2. Komunistička partija Turske – T.K.P.

SENİ DÜŞÜNÜYORUM

MISLIM O TEBİ

*Türkiye Komünist Partisi,
T. K. P. 'm benim,
seni düşünüyorum.
Sen dünümüz, bugünümüz, yarınımızsın,
en büyük ustalığımız
en ince hünerimizsin.
Sen aklımız, yüreğimiz ve yumruğumuzsun.³²*

*Komunistička partija Turske,
moja T.K.P.
mislim o tebi.
Ti si naše juče, naše danas, naše sutra,
Naše najveće umijeće
Naša najprefinjenija vještina.
Ti si naš um, naše srce, naša pesnica.*

1920-tih godina u Turskoj pojavljuje se tzv. *Turska Komunistička Partija*³³ (*Türkiye Komünist Partisi* – T.K.P.), osnovana 10. septembra 1920. godine na kongresu u Bakuu. Okupljala je tri različite ljevičarske struje pod utjecajem Oktobarske revolucije u Rusiji. Utemeljiteljske tendencije koje je partija okupljala činile su radnička i seljačka socijalistička partija Turske (*Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası*), Anadoljska tendencija (*Yeşil Ordu*) i grupa turskih komunista u sovjetskoj Rusiji. Mustafa Suphi, vođa i osnivač ove partije i još 14 njegovih pristalica ubijeni su u januaru 1921. godine zbog svojih političkih djelovanja i ideja. To je bilo pokretač za još jače djelovanje ove partije u Turskoj. I Nazim Hikmet, ožalošćen ovim događajem, u Moskvi objavljuje pjesme “*Kanunisani 28*” (28. januar) i “*Onbeşler İçin*” (Za petnaestoricu) i odaje počast pristalicama ove stranke. Također u časopisu “*Kızıl Şark*” (Crveni istok) koji je izlazio u Moskvi objavljuje pjesmu pod nazivom “*Kalbim*” (Moje srce) u kojoj glavni stihovi glase:

³¹ Hikmet, Nazım. "21-1-924". *Gece Gelen Telegrafı*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, 1932. str. 12-13

³² Hikmet, Nazım. "Seni Düşünüyorum". *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. str. 14

³³ To je bila prva komunistička politička partija u Turskoj

KALBİM

*Göğsümde 15 yara var !.
Saplandı göğsüme 15 kara saplı bıçak !.
Kalbim yine çarpıyor,
Kalbim yine çarpacak !!!*

*Yandı 15 yaramdan 15 alev,
kırıldı göğsümde 15 kara saplı bıçak...
Kalbim
kanlı bir bayrak gibi çarpıyor,
ÇAR – PA - CAK !³⁴*

MOJE SRCE

*Na mojim grudima je 15 rana!
15 noževa sa crnim drškama se zabilo u
moje grudi!
Moje srce i dalje kuca,
Moje srce će i dalje kucati.*

*Gorilo je 15 plamenova iz mojih 15 rana,
15 noževa sa crnim drškama se zabilo u
moje grudi!
Moje srce
Treperi, vihuri se poput krvave zastave,
KU – CAT – ĆE !*

Iz ovih stihova možemo vidjeti neke činjenice; prvo broj petnaest koji simbolizuje prethodno spomenute ubijene pristalice TKP-a, a zatim zadnje stihove u obje strofe koje simbolizuju i ukazuju da će ova stranka i sve buduće pristalice i dalje živjeti i da će ih biti. Pjesma je kasnije objavljena u i zbirci pjesama pod nazivom “835 Satur“ (835 redova). Na ovaj način odao je počast ubijenim.

Nakon završenog studija, Nazim se vraća u Tursku i postaje član ove stranke. To je bilo nešto čime se ponosio i uz šta je čvrsto stajao čitav svoj život:

“Ben 1923’ten beri Türkiye Komünist Partisi üyesiyim; övündüğüm tek şey budur.”³⁵ (Ja sam član Turske komunističke partije od 1923. godine; to je jedina stvar kojom se ponosim.)

*Ömrümde yalnız seninle
ve senin safında olmakla övündüm.³⁶*

*Čitav svoj život sam uz tebe
i ponosim se što sam u tvom redu.*

³⁴ Hikmet, Nazım. “Kalbim”. *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008. Str. 160

³⁵ <https://tkg.org.tr/karanliga-teslim-olmayan-komunist-sair-nazim-hikmet/> (datum pristupa: 31.01.2022.)

³⁶ Hikmet, Nazım. “Seni Düşünüyorum”. *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. str. 14

2.4. Početak progona, prva hapšenja

Period kada se Nazim 1924. godine vratio u svoju domovinu je bio period historijskih promjena za Tursku. Mustafa Kemal Atatürk 29. oktobra 1923. godine osniva i proglašava državu Republikom. Postao je prvi predsjednik Republike Turske koji je donio niz novih principa i reformi u jezičkom, obrazovnom i pravnom aspektu. Nakon proglašenja Republike, jedan od prvih ciljeva Mustafe Kemala bio je da Ankara postane glavni grad. Međutim, Istanbul je i dalje zadržao svoju dominaciju u području štampe i distribucije, kao i trgovine i industrije. Iz tih razloga je Komunistička partija svoje djelovanje koncentrirala u Istanbulu.

Pjesnik je vjerovao da bi ono što je vidio u Rusiji, odnosno da bi društveni poredak zasnovan na idejama socijalizma i komunizma mogao biti put i način da se promijeni cjelokupno stanje u tadašnjoj Turskoj (mислеći na siromaštvo, glad, naročito u Anadoliji). Mustafa Kemal Atatürk za Nazima je bio simbol vođe i lidera narodnooslobodilačkog pokreta, ali spas od bijede, nepravde i gladi tražio je u komunističkim ideologijama i učenjima te je Mustafa Suphi za njega bio simbol te ideologije u Turskoj.³⁷

Upoređujući Sovjetski Savez nakon revolucije, tu uspješnost u svemu, i Tursku a sa ovakvim idejama i principima ravnopravnosti svakog pojedinca u određenom društvu, biva razočaran stanjem u svojoj zemlji. Kada uviđa da su razlike među klasama još uvijek jasne a narod i dalje siromašan nastavlja svoju borbu protiv toga i počinje pisati i objavljivati pjesme i članke u časopisima *Aydınlık* i *Orak ve Çekiç*.³⁸ Nazimovi doprinosi u ovim časopisima označavaju novu fazu u njegovom životu.

Pored toga aktivan je član Komunističke partije Turske (TKP) te na 2. Kongresu pomenute partije, 01. januara 1925. godine izabran je za člana centralnog komiteta TKP-a. Obzirom da je časopis *Aydınlık* bio izdanje socijalističke radničko-seljačke partije Turske, za kratko vrijeme bio je zabranjen a svi njegovi saradnici bivaju uhapšeni. Zbog stalne pratnje policije pjesnik odlazi u Izmir. Prema nekim izvorima smatra se da je u Izmir poslan od strane stranke.³⁹ Međutim i tamo se nastavljaju progoni članove ove stranke te biva primoran da pobjegne natrag u Moskvu u septembru 1925. godine. Sud (*Ankara İstiklal Mahkemesi*) u odsutnosti osuđuje Nazima Hikmeta na 15 godina zatvora zbog njegovog članstva u TKP-u, uz obrazloženje da je

---

³⁷ Anar, Nazım Hikmet: Kerem gibi: Nazım Hikmet'in Hayatı ve Sanatı Hakkında Düşünceler. Bengü, 2009. Str. 34. Dostupno na: <http://www.kitabxana.net/files/books/file/1339165706.pdf> (datum pristupa: 25.4.2022.)

³⁸ Časopis *Orak ve Çekiç* - Srp i čekić kao glavni simboli komunizma

³⁹ Göksu Saime, Timms Edward, Romantik Komünist: Nâzım Hikmet'in Yaşamı ve Eseri. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011. Str. 98

član tajne organizacije. 1928. godine u Bakuu objavljuje svoju prvu zbirku poezije *Güneşi İçenlerin Türküsü*. Za Nazima grad Baku je bio važan ne samo zato što je bio jedno od uporišta turske kulture u Sovjetskom Savezu, već i zato što je bio dinamično središte industrijskog razvoja.⁴⁰

Kada je saznao da će TKP sazvati kongres i da će biti imenovan za središnji odbor odlučuje se vratiti u Tursku. U međuvremenu u skladu sa izmjenama turskog kaznenog zakona kazna od 15 godina zatvora mu je smanjena na godinu dana. Podnosi molbu ambasadi u Moskvi za vraćanje u svoju domovinu. Ali kako nije dobio odgovor, zajedno sa svojim prijateljem Lazom Ismailom⁴¹ u Tursku ulazi tajno, sa lažnim pasošem. Međutim, uhvaćeni su u Hopi gdje su bili u zatvoru dva mjeseca a zatim su poslani u Ankaru. To je bilo njegovo prvo hapšenje i prvi boravak u zatvorskoj ćeliji, pod optužbom da širi propagandu komunizma. I tada, u takvim uslovima nastavljao je sa svojim pisanjima, pa je tako poznata i zbirka pjesama „*Hopa Mapushanesi Notlarından*“ (Iz bilješki iz zatvora Hopa). U decembru 1928. godine, nakon mnogobrojnih suđenja, pušteni su na slobodu povodom pete godišnjice osnivanja Republike. Uprkos stalnim policijskim proganjanjima, nadgledanju i kontrolama Nazim Hikmet i dalje nastavlja sa svojim pisanjima i radovima. Radio je u raznim novinama, časopisima i filmskim studijama. Počeo je objavljivati svoje knjige i pisati drame koje su polahko postajale sve više popularnije u turskom društvu. Kasnije se nastanio u Istanbulu i radio kao urednik u novinama *Resimli Ay*, koje su u to vrijeme bile jedno od najpopularnijih sredstava za oglašavanje. Na stranicama ovih novina objavljivao je niz članaka o književnosti, teorijama književnosti, umjetničkoj formi, o ulozi umjetnika u društvu i književnosti itd.

---

⁴⁰ Ibid, str. 110

⁴¹ Ismail Bilen Laz – generalni sekretar Komunističke partije Turske

Objavljujući zbirke poezije, jednu za drugom, počev od 1930. godine, pisao je i šaljive anegdote za časopise *Hür Adam*, *Halk Dostu*, *Yeni Gün*, *Akşam* i *Tan*, pod različitim pseudonimima. Neki od najpoznatijih imena kojima se potpisivao bili su: Orhan Selim, Adsız Yazıcı (Autor bez imena), Ahmet Cevat, Ahmet Oğuz Saruhan, Ben, Bendeniz, Ercüment Er, Fıkracı, İbrahim Sabri, İhsan Koza, İmzasız Adam (Čovjek bez potpisa), Kartal, H. İhsan, Mazhar Lütfi, Mümtaz Osman, Osman Cemal, Sarı Murat, Süleyman Sabur Ran itd.⁴²

Slika 3. Članak iz časopisa *Resimli Ay* o novim zbiricama pjesama, 1924.⁴³

Pjesnik uporedo radi za novine *Resimli Ay* i nastavlja sa članstvom i aktivnostima u TKP-u. Već od 1930. godine počinju stalne tužbe i sudske rasprave i procesi vođeni protiv njegovih zbirki poezije. U međuvremenu javljaju se različita politička previranja unutar Komunističke partije Turske, te je kao rezultat tih nesuglasica bio pokušaj izbacivanja Nazima Hikmeta iz ove partije 1932. godine, pod optužbom da je predvodio tzv. pokret revolucionarne opozicije koji se protivio na naredbe TKP-a da se ne suprotstavlja kemalističkom režimu i vlasti. Pjesnik je i ovo opisao u svojim stihovima:

*partimden koparmağa yeltendiler beni
sökmedi
yıkılan putların altında da ezilmedim.⁴⁴*

*Pokušali su da me iščupaju iz moje partije,
i nisam bio zgažen ispod uništenih kipova.*

Jedno vrijeme posvetio se pisanju dramskih komada i scenarija za nekoliko filmova, pišući pod svojim imenom a kasnije koristeći pseudonim Mümtaz Osman. Međutim progoni su se nastavljali tako da je sve više i češće bio primoran da koristi pseudonime.

⁴² Orhan Selim | *Nâzım'ın Hikâyesi* (naziminhikayesi.com) (preuzeto: 31.01.2022)

⁴³ Izvor: *835 Satır* | *Nâzım'ın Hikâyesi* (naziminhikayesi.com) (preuzeto: 31.01.2022)

⁴⁴ Hikmet, Nazım. "Otobiyografi". *Henüz Vakit Varken Güliüm: Seçme şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 103

Djelo *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı* je bilo posljednje djelo koje je objavljeno u Turskoj tokom njegovog života. Od izlaska tog djela, od 1936. godine pa sve do 1965. godine sva njegova djela, štampanje i promocija istih je bila zabranjena u Turskoj. Ali detaljnije o zabrani njegovih djela ćemo u drugom dijelu rada.

2.5. Hapšenje i boravak u zatvoru

Bugün pazar.

Bugün beni ilk defa güneşe çıkardılar.

Ve ben ömrümde ilk defa gökyüzünü bu kadar benden uzak

bu kadar mavi

bu kadar geniş olduğuna şaşarak

kımıldanmadan durdum.⁴⁵

1938

Danas je nedjelja.

Danas su me prvi put izveli na sunce.

I ja sam prvi put u svom životu stajao ukipljen

Čudeći se kako je nebo tako daleko od mene,

tako plavo

i tako prostrano.

1938.

Kao što smo mogli vidjeti, pjesnik je već nekoliko puta hapšen i ispitivan iz različitih političkih razloga, zbog svojih pisanja i svoje odanosti prema TKP-u i općenito komunističkoj ideologiji. Čitav taj period od 1933. do 1937. godine obilježen je njegovim čestim hapšenjima i progonima. Zanimljivo je njegovo hapšenje 1933. godine zbog zbirke pjesmama pod nazivom *Gece gelen Telegraf* (Telegraf koji je došao noću), i optužnica da zbirka sadrži stihove čiji je cilj da se nahuška narod protiv tadašnje vlasti i režima. Vlast je odmah zaustavila prodaju knjige. Također ispitani su i privedeni svi saradnici koji su radili na njenom štampanju i

---

⁴⁵ Hikmet, Nazım. "Bir Cezaevinde, Tecritteki Adamın Mektupları". *Henüz Vakit Varken Gülüm: Seçme şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 56

umnožavanju. Nazim Hikmet je odveden u zatvor u Bursi i osuđen na šest mjeseci i tri dana zatvora.⁴⁶

Period od tačno 18 godina zatvora i toliko izdržane kazne je označio jedno drugačije poglavlje u Nazimovom životu. Uhapšen je 17. januara 1938. godine nakon pretresa njegove kuće i izuzimanja nekoliko knjiga. Ovaj put, ovo hapšenje je bio samo početak jedne duge avanture koja će trajati sve do 1950. godine. Pjesnik i sam to opisuje u svojim stihovima:

Dizboyu karlı bir gece.

Sofradan kaldırıp,

polis otomobiline bindirilip,

bir tirenle gönderilerek

bir odaya kapatılmakla başladım maceram.”⁴⁷

„Snježna noć.

Podigavši me sa trpeze,

posjevši me u policijsko vozilo

poslavši me vozom

*zatvaranjem u sobu započela je moja
avantura.“*

Uhapšen je i zatvoren pod optužbom da je širio propagandu među učenicima tzv. *Kara Harp* škole, te je na sudu osuđen na petnaest godina zatvora. Kada je u pitanju ova propaganda, riječ je učeniku *Kara Harp* škole Ömeru Deniz u koji pronalazi Nazima Hikmeta i želi od njega naučiti nešto više o poeziji, književnosti i naravno komunističkoj ideologiji. Na taj način se počeo i širiti utjecaj pjesnika na ostale kolege pomenutog učenika. Pjesnik, zbog stalnih praćenja i progona, od samog početka je sumnjao u ovog učenika, misleći da je u pitanju policijski agent u uniformi, te nije toliko vjerovao ovom mladiću. Nekoliko mjeseci kasnije, dolazi do pretresa ove škole pod sumnjom da postoji organizovana komunistička grupa. I tako, otkriva se Ömer Deniz i njegove kolege. Sa njihovim ilegalnim aktivnostima povezuje se i Nazim Hikmet.⁴⁸ Također, u školi je pronađena neobjavljena knjiga pjesnika, koja se ilegalno prodavala te je to bio još jedan dodatni razlog za njegovo hapšenje. Sud se previše nije obazirao na pjesnika, obzirom da je već prethodno osuđivan te mu je izrečena kazna od petnaest godina zatvora a ostalim saradnicima i učenicima između devet i četrnaest godina.⁴⁹

---

⁴⁶ Özaraslan, Ersin, Nazim Hikmet: Hayatı ve şiiri, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003. Str. 284 – 285

⁴⁷ Hikmet, Nazım. “Dokuzuncu Yıldönümü“, Yatar Bursa Kalesinde. İstanbul: Adam Yayınları, 1996. Str. 131

⁴⁸ Özaraslan, Ersin, Nazim Hikmet: Hayatı ve şiiri, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003. Str. 319

⁴⁹ Anar, Nazim Hikmet: Kerem gibi: Nazim Hikmet’in Hayatı ve Sanatı Hakkında Düşünceler. Bengü, 2009. Str. 31. Dostupno na: <http://www.kitabxana.net/files/books/file/1339165706.pdf> (datum pristupa: 25.4.2022.)

Uporedo sa ovom optužnicom uslijedila i je druga optužnica za ilegalne aktivnosti unutar mornarice.⁵⁰ Razlog zašto je sve bilo povezano jedno sa drugim je taj da je sada Vlast pretresala sve i povećala svoje kontrole a Harp Okulu odnosno vojna škola je bila povezana sa

mornaricom odnosno sa Bahriye. Te je tako i tu otkriveno da su se djela Nazima Hikmeta čitala i izučavala, bila su zastupljena poznanstva sa njim, neki pripadnici bili su ljevičarski orjentisani itd.⁵¹ Sve to je dodatno išlo na štetu pjesnika koji je 29. augusta 1938. godine osuđen na dvadeset godina zatvora. Zajedno sa prethodnom osudom to bi bilo 35 godina zatvora, ali kazna mu je smanjena na ukupno 28 godina i četiri mjeseca.

Slika 4. Zatvor Bursa, 1940.⁵²

Pjesnik nikada nije gubio nadu za bolje sutra, jer je nada bila jedino što mu je preostalo. Svoje osjećaje često je prenosio na papir i na svoje stihove pa tako jedne prilike u stihovima obraća se svojoj supruzi:

*Sevgilim,
bu ayak sesleri, bu katliâmda
hürriyetimi, ekmeğimi ve seni kaybettiğim oldu,
fakat açlığın, karanlığın ve çığlıkların içinden
güneşli elleriyle kapımızı çalacak olan
gelecek günlere güvenimi kaybetmedim hiçbir zaman...*⁵³

*Draga moja,
Ovi zvuci koraka, u ovom masakru*

⁵⁰ Poznatija kao *Donanma Davası*

⁵¹ Özaraslan, Ersin, Nazım Hikmet: Hayatı ve şiiri, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003. Str. 325

⁵² Izvor: <https://www.naziminhikayesi.com/4-hapishane-yillari/bursa-cezaevi> (preuzeto: 25. 04. 2022.)

⁵³ Hikmet, Nazım. "Dört Hapisaneden". *Kuvayi Milliye*. İstanbul: Adam Yayınları, 1987. Str. 122

*Izgubio sam svoju slobodu, svoj hljeb i tebe,
ali kroz glad, tamu i krikove
Nikada nisam izgubio vjeru, nadu u dane koji će nam doći
i koji će svojim sunčanim rukama pokucati na naša vrata...*

Sve zbirke koje je objavio u ovom periodu dok je boravio u zatvoru i pod teškim zatvorskim uslovima, su vrlo osjećajne i pune čežnje za slobodom. Vjerovatno je taj takav život, odnosno pola životnog vijeka provedenog u zatvoru, imao veliki uticaj na pjesnika, te su sve pjesme iz tog perioda prožete čežnjom i veoma osjetljivim temama. Zanimljivo je da se pored poezije i pisanja, bavio i slikarstvom (dar koji je naslijedio od svoje majke), stolarstvom (izrađivanje različitih predmeta od drveta) i prevođenjem. Njegov najznačajniji doprinos u prevodilačkom smislu je bio prijevod Tolstojevog romana *Rat i mir*.

2.6. Odnos sa Atatürkom

Na samom početku rada spomenuli smo kako je Nazim još kao mladić prema svojoj domovini gajio snažne nacionalističke osjećaje, te kako je sa prijateljem Vâlâ Nuredinom napisao pjesmu. Pjesmu koja će imati za cilj da probudi nacionalnu svijest i kod ostalih Turaka te da se pridruže narodnooslobilačkoj borbi. Zbog velikog odjeka kojeg je „probudila“ ova pjesma obojica su nagrađena i imenovana kao učitelji u liceju u Boluu.

Vođa te borbe i kasnije jedno od najvažnijih imena u historiji Turske, Mustafa Kemal Atatürk je bio zadivljen ovom pjesmom i samim stilom pisanja, te je pozvao dvojicu prijatelja kod sebe da se upoznaju. U skupštini su predstavljani kao „*Genç şairler*“ odnosno „*Mladi pjesnici*“. Nazim Hikmet je i sam kasnije ispričao taj njihov susret sa Atatürkom:

“Srce mi je lupalo. Primijetio sam izuzetno plavetnilo. A onda zlatno žutu boju... Onda bijele ruke, vidio sam njegove lijepe ruke koje su oblikom ličile na ženske ruke. Možda je meni tako ostalo u sjećanju. Možda njegove ruke nisu bile takve ali njegove oči su bile plave a kosa žuta...”

Prilikom upoznavanja Mustafa Kemal je pjesnicima rekao sljedeće: *“Neki pjesnici kako bi bili moderni nasjedaju na to da pišu pjesme bez neke tematike. Vama savjetujem, pišite pjesme sa ciljem.”* Iznenađni i hitni telegraf je prekinuo ovaj njihov razgovor koji je ostao nezavršen.⁵⁴

---

⁵⁴ Şardan, Tolga, Komonist Masası'ndaki Nazım Hikmet. İstanbul: Doğan Kitap, 2019. Str. 21

Također poznati pisac turske književnosti i novinar Fatih Rıfıkı Atay u jednom svom članku kaže:

„Jedne večeri Atatürka su zainteresovale pjesme Nazima Hikmeta. Donijeli su ploče na kojima recituje svoje pjesme i pustili ih na gramofonu. Toliko mu se svidjelo njegovo recitovanje i ono što recituje da je izrazio želju da pjesnik bude među njegovim gostima.”⁵⁵

Ovo je važno imati u vidu u kontekstu kasnijih dešavanja, kada je Nazim Hikmet 1938. godine uhapšen i optužen da je širio propagandu među učenicima *Kara Harp Okulu*, on šalje pismo Atatürku u kojem od njega, od kemalizma traži pravdu i pomoć. Znao je da ga samo on može poštediti i spasiti. Nažalost, u tom periodu Atatürk je već bio bolestan i na samrti, tako da je umro a nije uspio pročitati ovo pismo. Ali da je ovo pismo došlo u njegove ruke, da ga je pročitao zasigurno ne bi ostao ravnodušan. U prilogu ostavljam originalni dokument tog pisma.

---

⁵⁵Kaya, Yalçın, Nazım Hikmet: Hayatı, edebi şahsiyeti hakkında, hükümler, şiirlerinden örnekler. İstanbul: Osmanbey Matbaası, 1950. Str. 1

CUMHUR REİSİ
ATATÜRKÜN YÜKSEK KATINA

Türk ordusunu "isyana teşvik" ettiğim "iddiasıyla" on beş yıl ağır hapis cezası giydim. Şimdi de Türk donanmasını "isyana teşvik etmekle" töhmetlendiriliyorum.

Türk inkilâbına ve senin başına and ederim ki suçsuzum.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Kör değilim ve senin yaptığın her ileri dev hamlesini anlayabilen bir kafam, yurdumu seven bir yüreğim var.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Yurdumun ve inkilâbçı senin karşında alnım aktır.

Yüksek askerî makamlar, devlet ve adalet, küçük, bürokrat ^{ve} gizli rejim düşmanlarıncı aldatılıyorlar.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Deli, serseri, mürteci, satılmış, inkilâb ve yurd haini değilim ki bunu bir an olsun düşünebileyim.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Senin eserin ve sana aziz olan Türk dilinin inanmış bir şairiyim. Sırtıma yüklenen ve yükletilecek hapis yıllarını taşıyabilecek kadar sabırlı olabiliirdim. Büyük işlerinin arasında seni bir Türk şairinin felâketiyle alâkalandırmak istemezdim.

Bağışla beni. Seni bir an kendimle meğgul ettimse alnıma vurulmak istenen bu "inkilâb askerini isyana teşvik" damgasının ancak senin ellerinle silinebileceğine inandığımdandır.

Baş vurabileceğim en inkilâbçı baş sensin.

Kemalizmden ve senden adalet istiyorum.

Türk inkilâbına ve senin başına and ederim ki suçsuzum.

ψ.
18 - VIII - 38 Nazım
1/1
2/4 29.

A	57 - 9
D	57
F	57

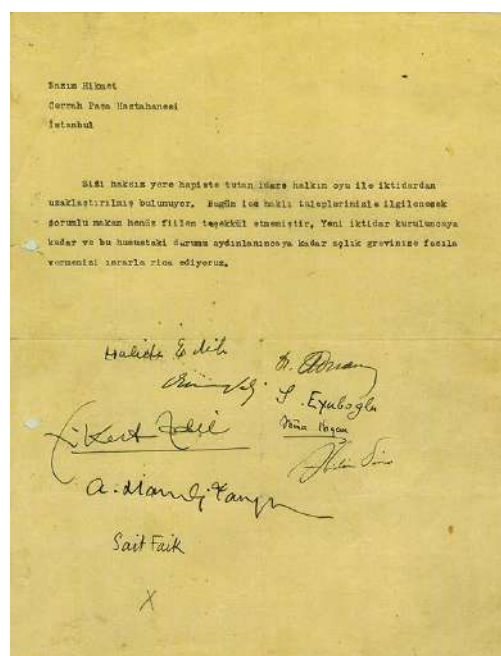
Slika 5. Originalni primjerak pisma Atatürku, 1938. ⁵⁶

⁵⁶ Izvor: Özden, Dursun, Karanlığa Karşı Yürüyen Adam: Nazım Hikmet. İstanbul: Kategori Yayıncılık, 2017. Str. 45

2.7. Put do slobode

Pjesnik je u više navrata pisao pisma i molbe za pomilovanje i smanjenje kazne ali nijedna molba nije urodila plodom. Čitavu svoju kaznu od 1938. do 1950. godine odslužio je u zatvorima, na relaciji Istanbul – Ankara – Çankırı - Bursa. Godine 1950. počinje njegov put i borba za slobodu. Te godine porodica i prijatelji, intelektualci, novinari, pisci ljevičarskih uvjerenja okupili su se i podižu veliku kampanju pod sloganom „*Nazım Hikmet'i kurtaralım!*“ (Spasimo Nazima Hikmeta) za pjesnikovo oslobođenje. Među njima nalaze se i poznata imena kao što su Halide Edib Adivar, Adnan Adivar, Orhan Veli, Sabahattin Eyuboğlu, Fikret Adil, Mina Urgan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Abidin Dino, Sait Faik.

Slika 6. Članak iz novina *Nuhun gemisi* 10. maja 1950. godine, za pjesnikovo oslobođenje⁵⁷

Slika 7. Peticija za oslobođenje i potpisi poznatih imena u to vrijeme⁵⁸

Pjesnik, već narušenog zdravlja 8. aprila 1950. godine štrajkuje glađu. Njegova majka, Dželile Hanım, danima je skupljala ove potpise i nestrpljivo čekala da joj sin bude oslobođen. Nakon

⁵⁷ Izvor: Bengü, Yeşim Bilge (priprema). *Nâzım Hikmet'in Açlık Grevi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011. Dostupno na: <https://www.naziminhikayesi.com/4-hapishane-yillari/aclik-grevi> (preuzeto: 25.05.2022.)

⁵⁸ Arhiva Nâzım Hikmet Vakfı. Dostupno na: <https://www.naziminhikayesi.com/4-hapishane-yillari/aclik-grevi> (preuzeto: 25.05.2022)

mnogobrojnih sudskih rasprava, i skupljenih 5000 potpisa za oslobođenje, 15. jula 1950. godine pjesnik je pomilovan i nakon 12 godina i 7 mjeseci našao se na slobodi.

Nakon izlaska iz zatvora i dalje je bio pod nadzorom i kontrolom, djela nije mogao objavljivati jer se niko nije usuđivao da ih objavi. Među ovim svim lošim stvarima jedna stvar je bila svijetla za Nazima Hikmeta. Naime, 1950. godine Svjetsko vijeće za mir odlučilo je Nazimu Hikmetu dodijeliti Međunarodnu nagradu za mir zajedno s Pablom Picassom iz Španjolske, Pablom Nerudom iz Čilea, Paulom Robesonom iz Amerike i Wandom Jakubovskom iz Poljske. Nažalost, zbog problema sa pasošom Nazim Hikmet nije mogao prisustvovati dodjeli ali nagradu u njegovo ime je preuzeo Pablo Neruda.⁵⁹ Te prilike na kongresu Pablo Neruda je pohvalio Nazima Hikmeta za njegov rad rekavši „*pored njega mi i ne možemo biti pjesnici*“.⁶⁰

2.8. Ukidanje državljanstva, progon i smrt

Iako je izašao iz zatvora intenzivna proganjanja su se nastavila. Ovog puta stigla je naredba i poziv za vojsku. Nazim Hikmet, bivši zatvorenik je morao da ispuni državni dug, bez imalo obzira na provedene godine u zatvoru i na njegovo narušeno zdravlje a i na činjenicu da je pohađao vojnu školu i učestvovao u narodnooslobodilačkoj borbi. Pravi cilj je ustvari bio eliminisati pjesnika. Bojeći se atentata ili ubistva Nazim odlučuje pobjeći i napustiti svoju domovinu.

Poznati novinar İlhan Selçuk tvrdi “*da bi Nazim bio ubijen da nije pobjegao.*” Dalje dodaje kako se “*izdajnikom smatrao svako ko pobjegne u Rusiju.*”⁶¹

Pjesnik uz pomoć prijatelja i porodice napušta svoj voljeni Istanbul i domovinu koje će ostati željan do kraja života. U Turskoj se zvanično 20. Juna 1951. godine na radiju Bükreş u večernjem programu saznaje da je Nazim Hikmet pobjegao.⁶² Ovo je bilo njegovo treće, a ujedno i zadnje napuštanje domovine Turske. Ovim činom napuštanja zemlje izazvao je veliku reakciju u Turskoj, čije su vlasti sa njim raskinule sve odnose a njegov bijeg se smatrao izdajom te je proglašen kao “*Vatan haini*” (Izdajnik države).

---

⁵⁹ <https://www.naziminhikayesi.com/5-dunya-sairi/baris-odulu> (datum pristupa: 25.05.2022.)

⁶⁰ https://tr.wikipedia.org/wiki/Pablo_Neruda (datum pristupa: 25.05.2022.)

⁶¹ Anar, Nazım Hikmet: Kerem gibi: Nazım Hikmet’in Hayatı ve Sanatı Hakkında Düşünceler. Bengü, 2009. Str. 74. Dostupno na: <http://www.kitabxana.net/files/books/file/1339165706.pdf> (datum pristupa: 25.4.2022.)

⁶² Özaraslan, Ersin, Nazım Hikmet: Hayatı ve şiiri, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003. Str. 347

Vlast i opozicija desničara je odmah iskoristila ovu situaciju i počela sa provokacijama te su tako novine *Hür Adam* 31.jula 1951. postavile otvoreno pitanje “*Nâzım Hikmet je otišao, ali šta će biti sa tutorima, advokatima i agentima koje je ostavio u državi?*”⁶³ Također novine su pisale o tome kao o velikom događaju pa npr. novine *Gece Postası* su izdale članak pod naslovom “*Kızıl şair Nazım Hikmet’in firarını örten esrar*“ (Misterija koja pokriva bijeg crvenog pjesnika Nazima Hikmeta).⁶⁴ Riječ kızıl (crvena) u ovom smislu je obilježje komunizma, a iz ovoga također možemo vidjeti da se javno i otvoreno govorilo o tome.

Pri dolasku u Moskvu na samom aerodromu je dočekan uz svečanost koju je organizovao Savez sovjetskih književnika kojima je bila velika čast i ponos što je jedan ovakav pjesnik sada među njima.

Slika 8. Dolazak u Moskvu i doček⁶⁵

Uprkos popularnosti koju je imao u Rusiji, njegov progon i uklanjanje iz turskog društva I zajednice nakon burnog, turbulentnog političkog života u njemu je izazvao osjećaj usamljenosti, nedostatak pripadnosti i samoće. Sama činjenica da je proglašen “*izdajnikom domovine*” dodatno je uticala na to da još više čezne za njom. Ponukan tim nazivom i sam piše pjesmu “*Vatan Haini*” gdje razmatra značenje domovine, kritikuje političke i društvene prilike tog perioda, pozivajući se na američki kolonijalizam, dobrobit viših klasa, kritizirajući državno shvatanje domovine:

⁶³ <https://www.naziminhikayesi.com/5-dunya-sairi/kacis> (datum pristupa: 25.4.2022.)

⁶⁴ Sürker Kemal, *Nazım Hikmet’in Gerçek Yaşamı (1939-1963)*. İstanbul: Yalçın Yayınları, 1998. Str. 218

⁶⁵ Izvor: <https://www.naziminhikayesi.com/5-dunya-sairi/kacis> (preuzeto: 25.4.2022.)

VATAN HAINİ

“Nazım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.

Amerikan emperyalizminin yarı sömürgesiyiz, dedi Hikmet.

Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.”

*Bir Ankara gazetesinde çıktı bunlar, üç sütun üstüne, kapkara haykıran
puntolarla,*

*bir Ankara gazetesinde, fotoğrafı yanında Amiral Vilyamson'un
66 santimetre karede gülüyor, ağzı kulaklarında, Amerikan amirali
Amerika, bütçemize 120 milyon lira hibe etti, 120 milyon lira.*

*“Amerikan emperyalizminin yarı sömürgesiyiz, dedi Hikmet
Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.”*

*Evet, vatan hainiyim, siz vatanperverseniz, siz yurtseverseniz, ben yurt
hainiyim, ben vatan hainiyim.*

Vatan çiftliklerinizse,

kasalarınızın ve çek defterlerinizin içindekilerse vatan,

vatan, şose boylarında gebermekse açlıktan,

vatan, soğukta it gibi titremek ve sıtmadan kıvranmaksızın yazın,

fabrikalarınızda al kanımızı içmekse vatan,

vatan tırnaklarıysa ağalarınızın,

vatan, mızraklı ilmühalse, vatan, polis copuysa,

ödeneklerinizse, maaşlarınızsa vatan,

*vatan, Amerikan üsleri, Amerikan bombası, Amerikan donanması to-
puysa*

vatan, kurtulmama kokuşmuş karanlığımızdan,

ben vatan hainiyim.

Yazın üç sütun üstüne kapkara haykıran puntolarla:

Nazım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.⁶⁶

28.7.962

---

⁶⁶ Hikmet, Nazım. “Vatan Haini”, *Son Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002. Str. 148

IZDAJNIK DRŽAVE

„Nâzim Hikmet još uvijek nastavlja biti izdajnik države.

Mi smo polukolonije američkog imperijalizma, rekao je Hikmet.

Nâzim Hikmet još uvijek nastavlja biti izdajnik države.“

Ovo je objavljeno u novinama Ankara, u tri retka, podebljanim crnim fontom,

u novinama Ankara pored fotografije Admirala Vilyamsona,

američki admiral smije se u okviru od 66 centimetara, presretan

Amerika je našem budžetu donirala 120 miliona, 120 miliona lira.

„Mi smo polukolonije američkog imperijalizma, rekao je Hikmet.

Nâzim Hikmet još uvijek nastavlja biti izdajnik države.“

Da, ja sam izdajnik države, vi ste rodoljubi, vi ste patriote, ja sam izdajnik

domovine, ja sam izdajnik države.

Ako su domovina vaša imanja,

Ako su domovina vaši sefovi i ono što je u čekovnim knjižicama,

Ako je domovina umiranje od gladi na makadamskom putu,

Ako je domovina drhtanje kao pas na hladnoći a ljeti mučenje sa malarijom,

Ako je domovina pijenje naše crvene krvi u vašim fabrikama,

Ako su domovina nokti vaše gospode,

Ako je domovina naoružani ilmihal, ako je policijska palica,

Ako je domovina vaša subvencija i vaše plate,

Ako su domovina američka vojna baza, američka bomba, topovi američke mornarice,

Ako je domovina da se ne spasimo i ne riješimo naše truhle tame,

ja sam izdajnik države.

Napišite u tri reda podebljanim crnim fontom:

Nâzim Hikmet još uvijek nastavlja biti izdajnik države.“

28.7.1962.

Pored pjesme objavljuje i članak pod nazivom „*Türkiye'den niçin kaçtım?*” (Zašto sam pobjegao iz Turske?), u kojem objašnjava pravi razlog zašto je morao otići:

„Mojim čitateljima i onima koji me vole u Turskoj, mojim sunarodnjacima, istinskim turskim patriotima želim reći pravu istinu: bio bih ubijen da nisam napustio Tursku, prosto jednostavno. Znao, u zatvoru sam proveo trinaest godina, jednu za drugom. Ovaj trinaestogodišnji boravak u zatvoru nije bio zbog učinjenog kaznenog djela. Ovo je bio izmišljeni zločin, koji su mi natovarili na moja ramena. Kao da to nije bilo dovoljno, nakon što sam izašao iz zatvora htjeli su me poslati u vojsku, dok mi je ostala samo još jedna godina da napunim pedesetu i dok je moje srce mnogo bolesno. Znači htjeli su u vojsku poslati čovjeka od četrdeset devet godina i čovjeka koji je trinaest godina proveo u zatvoru. Ja nisam čovjek koji bježi od vojske i služenja vojnog roka. Ali sa ovakvim srcem ići u vojsku, izaći na poligon, ići na poligon kao obični vojnik. Naravno, velika je čast biti obični vojnik ali to je značilo da tu čast platim svojim životom. Onda, opet, kako sam čuo, nisu me samo htjeli regrutirati u vojsku. Pod izgovorom regrutacije htjeli su me napatiti a onda bi rekli 'Nâzım Hikmet je pobjegao iz vojske i ubili smo ga dok je bježao'. Ne mogu sada ovdje iznijeti njihovu dokumentaciju, ali imam tako jake dokumente u rukama da će se sve jednog dana otkriti kako mi je Menderesova vlada postavila takvu zamku. Zbog toga, naravno da bi bio mnogo korisniji da sam ostao u domovini i da sam među vama ali da je moje tijelo ostalo u domovini ne bih vam mogao učiniti uslugu koju vam sada činim.”⁶⁷

(Datum objave u Turskoj: Tiyatro 76, 16. 11. 1976)

Iz ovog vidimo da je pjesnik bio duboko svjestan šta se oko njega događa i u kakvoj je situaciji. Međutim, s druge strane, ono što je izgubio u Turskoj, u svojoj domovini, dobio je u Rusiji. U Moskvi situacija je bila potpuno drugačija. Priredili su mu veliki doček pri samom dolasku, a recepcija njegovih djela je bila mnogo šira. Družio se sa tadašnjim piscima, književnicima, gostovao na različitim aktivnostima, držao govore, proputovao širom svijeta, boravio u Rusiji, Poljskoj, Bugarskoj, Štokholmu, Firenci, Parizu, Kairu itd. Prisustvovao je i gostovao na različitim kongresima, kako književnim tako i političkim. Uprkos sve više pogoršanom zdravstvenom stanju prisustvovao je i na međunarodnim sastancima za uspostavljanje mira u svijetu i sprečavanja nuklearnih katastrofa. Poezija i pjesme su mu prevedeni na različite jezike

---

⁶⁷ Hikmet, Nazım, *Konuşmalar*, İstanbul: Adam Yayınları, 1987. Str. 46.

a njegova dramska djela su se igrala u mnogim svjetskim teatrima. Ukratko, radio je sve ono što je volio i što je htio postići u svojoj državi.

Quelle: Deutsche Fotothek

Slika 9. Kongres Svjetskog mirovnog vijeća u istočnom Berlinu 1950-ih⁶⁸

Slika 10. Konferencija povodom obilježavanja 100. godišnjice smrti Gogolja. Bolşoy teatar, Moskva, 4. mart 1952.⁶⁹

U međuvremenu, Vijeće ministara Republike Turske, na čelu sa Demokratskom Partijom Republike Turske, tadašnjim predsjednikom Dželalom Bayarom i premijerom Adnanom Menderesom, 25. jula 1951. godine potpisuje odluku te po pravnoj osnovi i oduzima državljanstvo Nazimu Hikmetu. Kada je saznao da mu je oduzeto državljanstvo uzviknuo je:

“Hej svijete, oduzeto mi je državljanstvo Turske. Niko me ne može spriječiti od toga da budem Turčin, da budem dijete svog naroda i sačuvam odanosti prema svojoj domovini.”⁷⁰

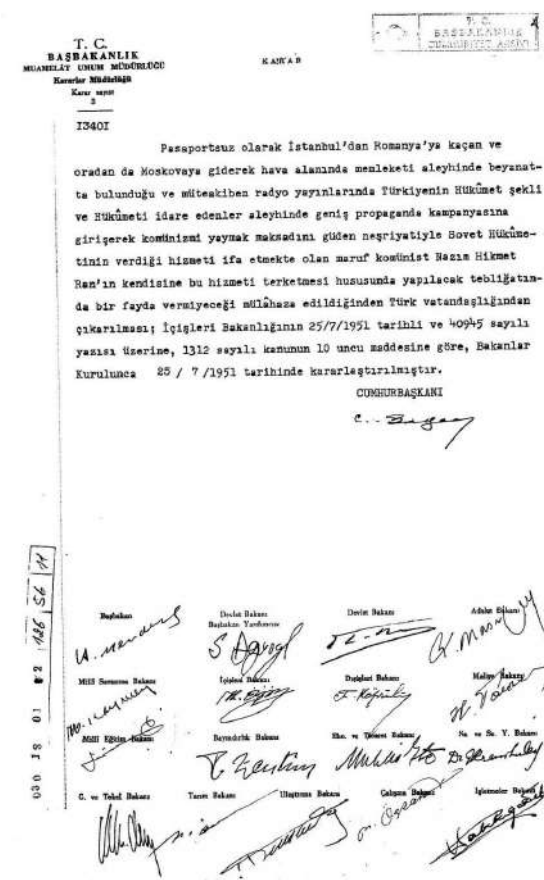
Glavni razlog za oduzimanje državljanstva je bio taj što je Nazim Hikmet bio pripadnik druge opozicijske stranke tako da je ovaj čin bio isključivo samo političkog karaktera. Kao povod vlasti su navele rečenicu koju je Nazim izjavio odmah pri dolasku u Moskvu:

⁶⁸ Izvor: https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Fotothek_df_roe-neg_0006331_028_Delegationen.jpg (preuzeto: 25.4.2022.)

⁶⁹ Izvor: <https://www.nazimihikayesi.com/5-dunya-sairi/yeniden-sovyet-rusyada> (preuzeto: 25.4.2022.)

⁷⁰ Coşkun, Kıymet, Nazım'ın Yurttaşlık Hakkı: belgeler. İstanbul: Gümüş Basımevi, 1988. str. 92

“Ja sam dijete Sovjetskog saveza. Dolazeći u ovaj veliki grad 24 godine kasnije osjećam se kao da sam se vratio u svoju pravu i veliku domovinu.”⁷¹

Slika 11. Službeni dokument koji pokazuje da je Nazimu Hikmetu oduzeto tursko državljanstvo 25. jula 1951.⁷²

Ostatak svog života je proveo u Moskvi, duboko žaleći i čeznući za svojom pravom domovinom. Pred kraj života napisao je pjesmu *Vasiyet* (Oporuka) u kojoj je rekao:

Yoldaşlar, nasip olmazsa görmek o günü,

ölürsem kurtuluştan önce yani,

alıp götürün

Anadolu'da bir köy mezarlığına gömün beni.

Drugovi, ako ne bude suđeno da dočekam taj dan,

Znači ako umrem prije oslobođenja,

Uzмите me i odvedite me

Ukopajte me u jedno seosko groblje u Anadoliji.

⁷¹ Şardan, Tolga, *Komünist Masası* 'ndaki Nazım Hikmet. İstanbul: Doğan Kitap, 2019. Str. 207

⁷² Izvor: <https://www.independentturkish.com/node/88281/siyaset/vatan-hainli%C4%9Finden-vatan-%C5%9Fairli%C4%9Fine%E2%80%A6-siyaset%C3%A7inin-dilindeki-naz%C4%B1m-hikmet> (preuzeto: 25.4.2022.)

*Yoldaşlar, ölürsem o günden önce yani,
- öyle gibi de görünüyor –
Anadolu'da bir köy mezarlığına gömün beni
ve de uyarıma gelirse,
tepemde bir de çınar olursa
taş maş da istemez hani...⁷³*

1953, 27 Nisan

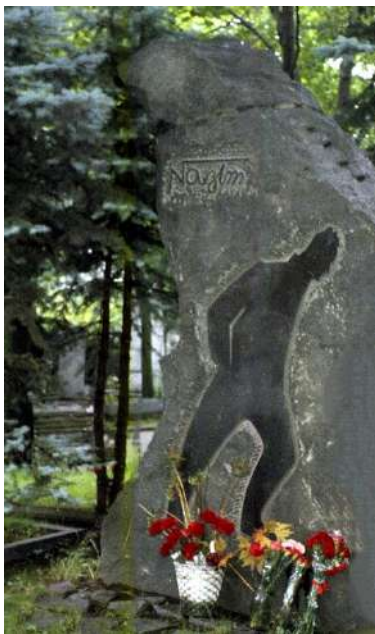
Barviha Sanatoryumu

*Drugovi, ako umrem, znači prije tog dana,
- A izgleda da će tako biti –
Ukopajte me u jedno seosko groblje u Anadoliji
I ako bude moguće
Da iznad mene bude platan
Stvarno nema potrebe ni za nikakvim kamenom...*

27. april 1953.

Barviha Sanatorij

Zdravstveno stanje mu se pogoršavalo iz dana u dan te je 3. juna 1963. godine od posljedica srčanog udara okončao svoj život u 62. godini. Nažalost zbog političke situacije nije sahranjen kako je tražio u svojoj oporuci: u voljenoj domovini, već na groblju Novodeviči u Moskvi, a nadgrobni spomenik je urađen po jednoj od njegov najpoznatijih pjesama „Rüzgâra Karşı Yürüyen Adam“ (Čovjek koji hoda protiv vjetra).

Slika 12. Mjesto ukopa i nadgrobni spomenik Nazimu Hikmetu⁷⁴

⁷³ Hikmet, Nazım. "Vasiyet", *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 33-34

⁷⁴ Izvor: https://tr.wikipedia.org/wiki/N%C3%A2z%C4%B1m_Hikmet#/media/Dosya:NazimHikmet1985.jpg, <https://i.ytimg.com/vi/tYv2tMeZqMQ/maxresdefault.jpg> (preuzeto: 25.4.2022.)

3. KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO NAZIMA HIKMETA

3.1. Prvi susreti sa pisanjem poezije

*“Ben, bir insan,
ben, Türk şairi komünist Nâzım Hikmet ben,
tepeden turnağa iman,
tepeden turnağa kavga, hasret ve ümitten ibâret ben...”⁷⁵*

*“Ja sam jedan čovjek,
Ja, ja sam Nazim Hikmet turski pjesnik komunista,
Sav satkan od vjere,
Satkan od borbe, čežnje i nade...”*

Sjećajući se ambicija svojih roditelja, Nazim Hikmet je jednom rekao:

„Mogao sam postati turski admiral, ali sam više volio da budem pjesnik, to je bolje.“⁷⁶

Gledajući samo pjesnikovo porijeklo, i sa očeve i majčine strane, gdje se gajio i cijenio osjećaj za umjetnost, nije nimalo čudno ni neobično što je i Nazim Hikmet krenuo tim putem. Čitav život je bio okružen takvim ljudima te je na neki način imao veliku sreću što je u takvom položaju.⁷⁷ U prvom dijelu smo vidjeli da je ustvari od djeda naslijedio taj osjećaj za poeziju, te da je prve pjesme i stihove čuo od njega. U jednom od svojih intervjuua, pjesnik i sam opisuje gajenje i odnos prema književnosti u svojoj kući:

„Djed mi je bio veliki pjesnik ali još nisam razumijevao njegove pjesme. Pisao je na jeziku kojeg nazivamo osmanskim, sa 75% arapskih i perzijskih riječi, i na turskom sa arapskim i perzijskim gramatičkim pravilima. To su bile pjesme didaktičkog, dogmatskog i vjerskog karaktera. Nisam ih razumijevao. Ali ja sam unuk velikog pjesnika. Moja majka je mnogo voljela Lamartina, čitala ga je na francuskom jeziku. Jednom je Lamartin preveden na turski jezik ali je par stihova i pjesama bilo na osmanskome jeziku. Moja majka je dobro znala

---

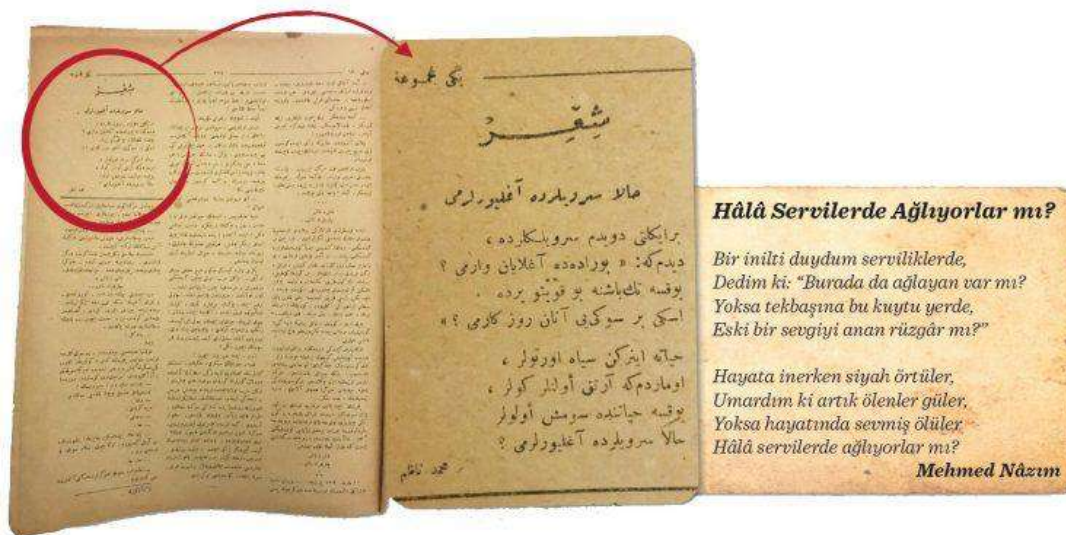
⁷⁵Hikmet, Nazim. “Rubailer“, *Kuvayi Milliye*. İstanbul: Adam Yayınları, 1987. Str. 217

⁷⁶ Hikmet, Nazim, Pjesme i tamnice. Sarajevo : "Veselin Masleša", 1977, str. 6

⁷⁷ Od toga da mu se majka bavila umjetnošću, da mu je i djed bio pjesnik, da je Yahya Kemal, pored toga što mu je predavao u školi bio i kućni prijatelj. Kasnije i njegovi bliski prijatelji su bili ljubitelji književnosti.

francuski ali nije znala osmanski. Poput mene. Moj djed, Mevlevija Nâzım-paša bio je pjesnik a moja majka je bila oduševljena Lamartinom. U našoj kući poezija je bila na prvom mjestu.“⁷⁸

Zanimljivo je da je još kao dijete počeo sa pisanjem stihova, koje je davao mlađoj sestri da ih recituje. Godine 1913. napisao je prvu pjesmu “*Feryad-ı Vatan*” (Plač domovine) koja govori o porazu u Balkanskom ratu. A prvu pjesmu objavljuje 1918. godine u časopisu *Yeni Mecmua* pod naslovom “*Hala Servilerde Ağlıyorlar mı?*” (Plaču li još na čempresima?). Sa pjesmom *Bir Dakika* (Jedna minuta) osvojio je prvo mjesto na takmičenju u novinama *Alemdar* 1920. godine.

Slika 2. Prva objavljena pjesma u 63. broju časopisa *Yeni Mecmua*, 03. novembar 1918.⁷⁹

Jednom prilikom, u razgovoru sa svojim prijateljem Ekberom Babayevom ispričao je kako je počeo sa pisanjem poezije te šta je to na njega najviše uticalo. Sa samo 13 godina napisao je svoju prvu pjesmu, inspirisan požarom koji je izbio u jednoj kući u blizini. Stihove je napisao samo sat vremena kasnije, nakon požara, a metar je osmišljen imitacijama zvukova koje je čuo iz pjesama napisanih u aruz metru, koje je njegov djed recitovao naglas. Tada još uvijek nije

⁷⁸ Babayev, Ekber, Nazım Hikmet kendi şiirini anlatıyor. Vesika Gazeteler, Privatni arhiv u Istanbulu: Arhiva Tahe Torosa br. 001506047006. Dostupno na: <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/bekirsakir.konyali/139342/NAZIM%20H%C4%B0KMET.pdf> (datum pristupa: 14.12.2021.)

⁷⁹ Izvor: <https://tarihdergi.com/nazim-hikmetin-101-siradisi-eseri/> (preuzeto 14.12.2021)

znao ni šta je aruz, ni šta je hece metar niti šta je slobodni metar, sve je sam smislio imitirajući ono što je već prethodno čuo. Drugu svoju pjesmu napisao je sa 14 godina, u periodu Prvog svjetskog rata, gdje je napisao pjesmu o ratu, jer je bio fanatični patriota. Dalje, opisuje svoj književni put te kako je on tekao:

„Onda sam, mislim sa 16 godina napisao svoju treću pjesmu. Pretpostavljam da je veliki turski pjesnik Yahya Kemal, koji je u tom periodu donio novi poetski izraz i razumijevanje poezije, bio zaljubljen u moju majku. Moja majka je čitala njegove pjesme u kući. Pjesnik je bio moj profesor historije u pomorskoj školi. Ono što sam napisao bilo je posvećeno mački moje mlađe sestre. Pokazao sam to Yahya Kemal, želio je da vidi i mačku, i nikako nije mogao da nađe sličnost mačke koju je vidio sa mačkom koju sam opisao i opjevao u svojoj pjesmi. Rekao mi je: kako si ovakvu šugavu i prljavu mačku nahvalio, postat ćeš pjesnik.

Moja prva pjesma je objavljena najvjerovatnije kada sam imao 17 godina. Pjesma “Hala Servilerde Ağlıyorlar mı?” je pjesma o onima koji plaču na mezarima, o mrtvima koji su bili voljeni tokom života. Yahya Kemal je uradio ispravke na nekim mjestima.

Poslije sam se zaljubio. Pisao sam poeziju. Onda su države Antante⁸⁰ okupirale Istanbul. Pisao sam pjesme protiv njih i pjesme koje podržavaju rat u Anadoliji. Razmišljao sam šta je to savjest, šta je čast pa sam pisao pjesme. I moj jezik je sada bio tečan i čist. Naučio sam da uspješno pišem stihove sa rimom upotrebljavajući i koristeći hece metar.

Prešao sam u Anadoliju. Narod se protiv grčke vojske borio na mršavim konjima, sa zastarjelim oružjem, sa glađu i vaškama. Otkrio sam šta je to nacija i rat. Bio sam iznenađen, uplašen, zavolio sam, bio sam oduševljen, osjećao sam da je potrebno nekako drugačije pisati o ovome ali nisam mogao pisati. Bilo je potrebno nešto više da me prodrma... (I od tog dana do danas ne mogu a da ne pišem pjesme).”⁸¹

Iz ovih riječi jasno i ukratko možemo vidjeti koji su bili osnovni motivi u njegovim pjesmama te pod kakvim je okolnostima pisao. Saznajemo i nešto više o njegovim prvim pjesmama i prvim počecima.

Nakon prvog odlaska u Rusiju on stiče sasvim novi pogled na svijet. Upoznavajući se sa komunističkom ideologijom njegovi naredni radovi i poezija dobivaju jednu sasvim novu

---

⁸⁰ Antanta - Savez koji su stvorile Rusija, Francuska i Velika Britanija.

⁸¹ Babayev, Ekber, Nazım Hikmet kendi şiirini anlatıyor. Vesika Gazeteler, Privatni arhiv u Istanbulu: Arhiva Tahe Torosa br. 001506047006. Dostupno na: <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/bekirsakir.konyali/139342/NAZIM%20H%C4%B0KMET.pdf> (datum pristupa: 14.12.2021.)

dimenziju koju će kasnije vlast smatrati prijetnjom i opasnom za društvo. Od tada će mu se život sasvim promijeniti.

3.2. Književni opus i najznačajnija djela

Čitav život Nazima Hikmeta protekao je u upoznavanju i čitanju različitih književnih pokreta i književnika. Još kao dijete pridavao je veliku pažnju knjigama a među najdražim piscima koje je volio čitati bili su Tevfik Fikret, Mehmet Emin, Ziya Paşa, Halide Edip Adıvar, Mehmet Rauf, Hüseyin Rahmi Gürpınar i Namık Kemal.⁸²

Kao mladić bio je u okruženju poznatih književnika te inspirisan time počinje pisati i objavljivati svoje pjesme i članke u časopisima i novinama. Za vrlo kratko vrijeme njegovo ime nalazi svoje mjesto među najznačajnijim književnicima tog perioda. U isto vrijeme, istražuje što više ne samo o turskoj književnosti već i o svjetskoj i na taj način sve se više unapređuje u književnom smislu.

Među **zbirke poezije** Nazima Hikmeta svrstavaju se: *835 Satır* (835 stihova, 1929), *Jakond ile Si-Ya-U* (Jakond i Si-Ya-U, 1929), *1+1=1* (1930), *Sesini Kaybeden Şehir* (Grad koji je izgubio glas, 1931), *Benerci Kendini Neden Öldürdü* (Zašto se Benerci ubio, 1932), *Taranta Babu'ya mektuplar* (Pisma Taranta Babu-u 1935), *Simavna Kadisi Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı* (Destan o Şejhu Bedreddinu, sinu kadije Simavne, 1936), *Kurtuluş Savaşı Destanı* (Destan o borbi za oslobođenje, 1965), *Saat 21-22 Şiirleri* (Pjesme od 21. do 22. sata, 1965), *Memleketimden İnsan Manzaraları* (Ljudski pogledi iz moje zemlje, 1966-1967), *Rubailer* (Rubaije, 1966), *Dört Hapishaneden* (Iz četiri zatvora, 1966), *Yeni Şiirler* (Nove pjesme, 1966), *Son Şiirler* (Zadnje pjesme, 1966), *Tüm Eserleri* (Cjelokupno stvaralaštvo, 1980).⁸³

Njegovi najpoznatiji **romani** su: *Kan Konuşmaz* (Krv ne govori, 1965), *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim* (Živjeti je lijepo, brate moj, 1967),⁸⁴ a također poznate su i njegove **drame** poput *Kafatası* (Lobanja, 1943), *Bir Ölü Evi Yahut Merhumun Hanesi* (Mrtvačnica ili dom pokojnika, 1932), *Unutulan Adam* (Zaboravljeni čovjek, 1935), *İnek* (Krava, 1965), *Ferhat ile Şirin* (Ferhat i Şirin, 1965), *Esnayi* (Budala, 1965), *Sabahat* (1966), *Yusuf ile Menofis* (Yusuf i

---

⁸² Leontiç, Maria, Nazım Hikmet'in hayati ve şiirleri, str. 10. Dostupno na: nazim-hikmet-bal-tam-icin.pdf (ugd.edu.mk)

⁸³ Nametak, Fehim, Historija turske književnosti Sarajevo: Orijentalni institut, 2013, str. 423

⁸⁴ [Nazım Hikmet - Biyografya](#) (datum pristupa: 14.12.2021.)

Menofis, 1967), *İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu* (Je li postojao ili nije Ivan Ivanovič, 1956).⁸⁵

Napisao je i mnoge **eseje**, među kojima su *İt Üriür Kervan Yürür* (Pas laje, karavana prolazi, 1936), *Alman Faşizmi ve Irkçılığ* (Njemački fašizam i rasizam, 1936), *Milli Gurur* (Narodni ponos, 1936), *Sovyet Demokrasi* (Sovjetska demokracija, 1936), te objavio **pisma**: *Kemal Tahir'e Hapishaneden Mektuplar* (Pjesma iz zatvora Kemalu Tahiru, 1968), *Cezaevinden Memet Fuat'a Mektuplar* (Pisma iz zatvora Memetu Fuatu, 1970), *Nazım'ın Bilinmeyen Mektuplar* (Nazimova nepoznata pisma, 1986), *Piraye'ye Mektuplar* (Pisma Piraye, 1988), i **zbirke pripovjedaka**: *Pripovjetke La Fontainea* (1949) i *Sevdalı Bulut* (Zaljubljeni oblak, 1967).⁸⁶

3.3. Osnovne karakteristike poezije

Prije govora o karakteristikama poezije ovog osebnog pjesnika rekla bih nešto o samoj poeziji i o tome šta poezija ustvari predstavlja. Sa nekog najjednostavnijeg gledišta možemo primijetiti da je poezija zasebna vrsta književnosti koja je predstavlja posebnu umjetnost riječi. Poezija je, prema poznatom lingvisti Doğan Aksanu, poseban, zaseban jezik unutar jezika. Jezik koji koristi iste riječi ali te riječi imaju drugačiju vrijednost i funkciju i predstavljaju novo sredstvo pripovjedanja. Kvaliteti poput harmonije i ritma riječi čine poezijom a poeziju poezijom.⁸⁷

Milivoj Solar u svojoj knjizi "*Teorija književnosti*" objašnjava da je poezija takav tip u kojem posebno pazimo na one osobine jezika koje proizlaze iz činjenice da riječi, osim što nešto označavaju, imaju i neku samostalnu "vrijednost" kao riječi koje nekako "zvuče", nekako "izgledaju" kada su napisane i nešto "jesu" naprosto kao riječi. Riječi se organiziraju na takav način da se međusobno ne povezuju isključivo vezama njihovih izravnih značenja, nego i nekim svojim zvučnim osobinama (npr. rimama), nekim ritmičkim vezama koje nisu ovisne o prirodnom ritmu govora. Poezija traži da smisao rečenoga ne bude ostvaren na temelju izravnih smislenih veza između riječi kao pukih oznaka, nego da se ostvaruje na najširem području dojmova i sugestija koje izaziva jezik u svim svojim dimenzijama. Zato i najmanje nijanse u

---

⁸⁵ Nametak, Fehim, *Historija turske književnosti* Sarajevo: Orijentalni institut, 2013, str. 423

⁸⁶ Ibid, str. 423.

⁸⁷ Aksan, Doğan, *Dilbilim açısından şiir*. Str. 1-2. Dostupno na: <https://www.scribd.com/document/323141427/do-%C4%9F-an-aksan-dilbilim-a-c-%C4%B1-s-%C4%B1-ndan-%C5%9E-iir> (datum pristupa: 28.04.2022.)

rasporedu riječi u pjesmi u poeziji imaju odlučujuće značenje, zato ritam i muzika govora postaju signali smisla; zato je poezija jedan način govora u kojem se izražava neka vrsta “poetske istine” koju je nemoguće izdvojiti, makar i samo uvjetno, od “načina na koji je ona rečena”.⁸⁸

Kao što vidimo riječ ima posebnu vrijednost u poeziji. Naravno, poeziju nije lahko čitati ni razumijevati. Teško je i prevoditi i prenijeti u drugi jezik takve riječi sa posebnim značenjem. Sa prevođenjem i nastajanjem prijevoda jedne pjesme nastaje još jedna pjesma na drugom jeziku. Zbog toga je jako važno znati i umjeti prenijeti izvorne riječi na određeni jezik. Kada je u pitanju sam autor, smatram da je pravi umjetnik ustvari onaj autor koji na originalan način “pakuje” i prenosi svoje misli, stavove i uvjerenja na papir. Kao što je to radio Nazim Hikmet.

Period kada se počeo ozbiljnije baviti poezijom je bio period tanzimatskih reformi. Turska poezija se počela oslobađati dotadašnjih kalupa i dobiva novu formu, sadržaj, žanr i metar. Zanimljivo je da je pjesnik još kao dijete počeo sa svojim pisanjima i već tada je, dok je još bio kod svog djeda, prve pjesme napisao u hece metru⁸⁹. Dotadašnja poezija je uglavnom bila u aruz metru⁹⁰. Njegove najranije pjesme, one u periodu okupacije i narodnooslobodilačke borbe, imaju istaknute karakteristike kao što su čvrsta povezanost sa poviješću i snažni nacionalni osjećaji koje je prenosio i na druge. Tematika je svakako ona koju je i sam prošao i proživio kao što je teško stanje u Anadoliji, velika glad, siromaštvo, ranjenici, borci itd. Ovog stanja u Anadoliji kojeg je vidio prisjećat će se tokom čitavog svog života. U to vrijeme dok su mladi pjesnici pisali ljubavnu poeziju, Nazim Hikmet se već bavio ozbiljnijim temama.

S druge strane boravak u Rusiji, u tadašnjem Sovjetskom savezu je bio najznačajnija prekretnica u njegovom životu. Novi univerzum i novi horizont. Osim životnog pogleda na svijet mijenja i svoj stil pisanja i motive u stihovima. Njegovo stvaralaštvo sada ima novi poetski izraz koji je pod utjecajem ruskih pjesnika futurista, a veliku ulogu i uticaj je imao Majakovski. Nazim Hikmet i sam ukazuje na zajedničke karakteristike vlastite poezije i poezije Majakovskog. Kao prvo, poeziju i prozu; kao drugo, nadmašivanje isprekidanosti između različitih žanrova; kao treće inkorporiranje političkih ideja u poeziju. Međutim, nikako se ne može reći da je doslovno oponašao Majakovskog, jer pjesnik i sam kaže da je Majakovski njegov učitelj, ali da on ne piše poput njega.⁹¹

---

⁸⁸ Solar, Milivoj, Teorija književnosti. Zagreb: Školska knjiga, 2005. Str. 136

⁸⁹ Slogovni metar

⁹⁰ Aruz metar se uglavnom koristio u divanskoj književnosti

⁹¹ Nametak, Fehim, Historija turske književnosti Sarajevo: Orijentalni institut, 2013, str. 425

Uviđajući nove karakteristike, inovacije i mogućnosti u pisanju u svojim stihovima počinje koristiti tzv. *serbest vezni* odnosno slobodni stih. Želio je uvesti nešto novo, novu formu pisanja za novi sadržaj. Tu se pokazao kao izvrstan majstor i utemeljitelj ovakve vrste stiha u tursku poeziju.

Prema Nazimu Hikmetu u poeziji forma i sadržaj su međusobno povezani, sadržaj je taj koji određuje kakva će forma biti. Ako sadržaj nije originalan, ni forma ne može biti originalna. Iz tog razloga poezija pjesnika je u stalnom traganju, a to traganje dovodi pjesnika da stalno prati i čita najznačajnije pjesnike iz svog perioda kao i iz prošlosti, da prati i nove književne pokrete i inovacije.⁹²

O strukturi vlastite poezije kaže da su u njoj prisutni melodija i harmonija. I rima i odsustvo rime. I violina i orkestar. Znači, poezija je odraz cjelokupne složenosti pokreta, prošle, sadašnje i buduće stvarnosti, odraz te stvarnosti u čovjekovom unutrašnjem i vanjskom svijetu, odgovarajući dinamični oblik i takt. U takvom predočavanju stvarnosti u njezinoj prošlosti, sadašnjoj i budućoj dimenziji, koristi se mješovitim tehnikama: poezijom i prozom, dramskim oblicima, scenarijem. Do njegovog vremena slične metode u turskoj poeziji nisu bile niti viđene, niti su razmatrane. Koristeći se eksperimentima ruskih futurista u jednakoj mjeri u kojoj se koristio mogućnostima slovnog i kvantitavnog metra stvara originalnu poeziju. Njegova poetska forma koju unosi, odgovara dinamizmu, širini, snazi te biti, kritičkoj kvaliteti. Nasuprot Majakovskog, s metrom i rimom, Nazim Hikmet piše bez metrike, odnosno pjesničkog metra, ali uglavnom rimovanu versifikaciju. Tako upotrebljava konstrukciju različitu od divanske poezije, novije književnosti (*Edebiyat-ı Cedide*) i književnosti *Fecr-i Ati*.⁹³

Temeljne odrednice njegove poetike počivaju u načinu postavljanja stiha jednog ispod drugog tako da se lome na neočekivanim mjestima. Pjesnicima koji žele poći putem nove poezije Nazim Hikmet poručuje da nije nužno posvetiti pažnju samo harmoniji unutar stiha, već je istovremeno potrebno paziti i na miješanje i sklad između stiha. Osim toga, vrlo je važan problem određivanja mjesta rime. Rima se ne stvara radi rime, već s određenim ciljem.⁹⁴

Zaista u Nazimovim pjesmama možemo vidjeti elemente mašte, slike, muziku, specifičan raspored stiha i metar i rimu jer ih on primjenjuje kao dodatak poeziji uz svu njihovu ljepotu i karakterističnost. Njegov jezik je izvoran turski, jasan i razumljiv a sa dodatnim figurama

---

⁹² Leontić, Maria, Nazim Hikmet'in hayatı ve şiirleri, str. 12. Dostupno na: nazim-hikmet-bal-tam-icin.pdf (ugd.edu.mk)

⁹³ Nametak, Fehim, Historija turske književnosti Sarajevo: Orijentalni institut, 2013, str. 426

⁹⁴ Ibid, str. 426

pjesme dobivaju posebnu čar. U nekim stihovima postigao je takvu osjećajnost da se čitatelj može saosjećati sa njim. Jedne prilike je i rekao:

“Sada se koristim svim oblicima. Pišem koristeći se metrom narodne književnosti, pišem i u rimi. I obrnuto. Pišem poeziju i najjednostavnijim razgovornim jezikom. Govorim i o ljubavi, i o miru, i o revoluciji, i o životu, i o smrti, i o radosti, i o tugi, i o nadi i očaju. Želim da moj čitalac u meni ili u nama može pronaći izraz svih svojih osjećanja.”⁹⁵

Kada govorimo o općim karakteristikama poezije važno je i spomenuti turski jezik kojim je Nazim pisao. Jezik mu je bio jednostavan, razumljiv i lahak za čitanje. Osim što je u svojim pjesmama odražavao događaje, osjećaje, misli i snove koje proživljava u svakodnevnom životu, u pjesmama je s velikim uspjehom koristio kolokvijalni i jednostavni jezik kako bi poeziju približio javnosti kroz probleme koji se razvijaju u tim područjima. Možda je i to razlog što su njegova djela imala odličnu recepciju: jezik je bio prilagođen za čitanje šire narodne mase. Međutim, ja bih se još osvrnula i na ovaj prefiks „*turski*“. Sve što je sadržavalo ovaj prefiks, narod, država, jezik, književnost i sl. Nazim je prisvajao i iskreno volio. Pratio je razvoj turskog jezika i turske poezije, te je cijeli život posvetio razvoju turskog jezika na književnom polju. Jednom prilikom je rekao kako je turski jezik jedan od najljepših jezika na svijetu te je dodao:

„Volim turski jezik na način kao što jedan seljak voli svoju zemlju i stoku, kao što jedan stolar voli svoje drvo i dlijeto.”⁹⁶

Ukratko rečeno, u pjesmama Nazima prepliće se i umjetnost i politika te je Nazim pokazao veliku hrabrost i smjelost da u takvim okolnostima na majstorski način ovo objedini.

Možda bi za razumijevanje poezije Nazima Hikmeta bilo dobro osvrnuti se na analizu poznatog književnog kritičara Feriduna Andača koji je tabelarno prikazao sve pjesnikove faze u njegovom književnom stvaralaštvu i poeziji⁹⁷:

---

⁹⁵ Hikmet, Nazım, *Konuşmalar*, İstanbul: Adam Yayınları, 1987. Str. 186

⁹⁶ Ersungur, Muhittin, *Nazım Hikmet’in şiirlerinde ülke sevgisi ve özlemi*, Karahan Kitabevi, 2009. Str. 65

⁹⁷ Andaç, Feridun. *Nazım Hikmet’in Sürgün Dönemi: Şiirlerinde Biçimsel Yapı Özellikleri. // Nazım Hikmet Günleri 30-31 Ocak (1994)*, str. 66

I	(rođen 1902) 1913-1921	PRVI KORAK	11 – 19 god	- Romantičarski period > osjećaj, utisak, shvatanje, dojam > intuitivni pogled > put prema klasičnoj poeziji	- IŁK ŐIIRLER a) Pjesme u starom obliku i formi (1913 – 1920) b) Pjesme u starom obliku i formi (1919 – 1925)
II	1922 - 1925 1926 - 1930	NASTANAK	20 - 23 24 - 28	- Usmjerenje > markističko razumijevanje > dojmovi/načini posmatranja > traženje noviteta u formi i obliku > vrata prema socijastičkoj poeziji > identifikacija avangardnog pjesnika - Prelazni period > utemeljenje moderne poezije > put prema novoj poetici > od teorije do prakse	c) Pjesme u novom obliku i formi (1922 – 1927) ç) Pjesme u novom obliku i formi (1922 – 1927) - 835 SATIR (1929) - JOKOND İLE SI-YA-U - VARAN 3 (1930) - 1+1= BİR
III	1931 – 1937 1938 - 1950	RAZVOJ	29 - 35 36 - 48	- Period zrelosti > proširenost vidika u novom pogledu estetike > spajanje > besprijekoran pjesnikov uspon - Period boravka u zatvoru > usredotočenje, fokusiranje na tematska, formalna obilježja i strukturu poezije > Utemeljenje pjesnikovog identiteta kao nacionalnog pjesnika / majstora	- SESİNİ KAYBEDEN ŐEHİR (1931) - BENERCİ KENDİNİ NİÇİN ÖLDÜRDÜ (1932) - GECE GELEN TELEGRAF - PORTRELER - TARANTA BABUYA MEKTUPLAR - SİMAVNE KADISI OĞLU ŐEYH BEDRETTİN DESTANI (1936) - YATAR BURSA KALESİNDE (1929 – 1936 / 1937 – 1951) - DÖRT HAPİSHANEDEN (1939 – 1946) - KUVAYİ MİLLİYE (1939 – 1941) - MEMLEKETİMDEN İNSAN MANZARALARI (1939 – 1947) - RUBAİLERİ (1945 – 1946)
IV	1951 – 1963 (umro)	EKSPANZİJA	49 - 61	- Period izganstva i progona > pokušaji stvaranja novog sadržaja i nove forme > fokusiranje > lirični izraz > bogatstvo tematike > iz vanjštine prema unutrašnjosti > zastupljenost imaginarnog > okretanje prirodi > zastupljenost osjećanja i emocija > tematika o žalu za domovinom, progon...	- YENİ ŐIIRLER (1951 – 1959) - SON ŐIIRLER (1959 – 1963)

3.4. Osnovni motivi

Gotovo svaki pjesnik napreduje tokom čitavog svog života, a znanja i iskustva koja je stekao tokom svog života nerijetko nalaze odraz u njegovim pjesmama i stihovima. Čitav život Nazima Hikmeta možemo pratiti kroz njegova djela, gdje su neki dijelovi i autobiografski.

Iz prethodnog intervjua sa Ekremom Babayevem, i analizom vidjeli smo koje su to bile pjesnikove etape bile u njegovom književnom radu. Sav njegov život, rad a posebno njegovi stihovi se mogu podijeliti u te etape. Također te etape smo mogli uočiti i iz tabelarnog prikaza Feriduna Andaça. Svi događaji, sva dešavanja oko njega, na tako koncizan i precizan način su se preslikavali na njegove stihove. Tako da su upravo to bili glavni motivi u pjesmama. Uprkos teškim uslovima života, pjesme Nazima Hikmeta imaju raznoliku tematiku. Neki od dominantnih motiva u njegovoj poeziji su: domovina, čežnja, nostalgija za domovinom, povijest, nacija, rat, glad, ratne patnje, heroji, šehidi, mir, samilost, zatvor, radnička moć, svakodnevni život, ljubav, rastanak, patnja, ljubavni bol, slomljeno srce, ljubav prema ljudima, lik žene, ljubav prema ženi, ljubav prema djetetu, bolest, smrt, nada, dobrotu, optimizam, ideali itd. Sve ove teme i motivi su ustvari odraz pjesnikovog života, kako na privatnom i emocionalnom tako i na intelektualnom, političkom i kulturnom planu.

Od raznovrsnih tema o kojima je pisao, jedna od najkarakterističnijih je upravo ljubav i čežnja prema svojoj voljenoj domovini koju je prisilno morao napustiti. U nastavku ću malo više reći o tom, Nazimu Hikmetu toliko svojstvenom motivu.

3.4.1. Ljubav i čežnja prema domovini

U prvom dijelu ovog rada, odnosno u biografiji vidjeli smo da je Nazim Hikmet pjesnik koji je pola svog života proveo u zatvoru, progonu, izganstvu, u tuđini i daleko od svoje domovine. Njegove stihove, u tom najburnijem periodu života karakterišu motivi kao što su ljubav prema domovini, čežnja za njom, ogromna tuga i što je najvažnije: nada da će se nekad vratiti u nju. Uprkos popularnosti koju je imao u Rusiji i u svijetu, njegov progon i uklanjanje iz turskog društva i zajednice nakon burnog, turbulentnog političkog života u njemu je izazvao osjećaj usamljenosti, nedostatak pripadnosti i samoće. Sama činjenica da je proglašen "*izdajnikom domovine*" dodatno je uticala na to da još više čezne za njom.

Iako je izopćen u vlastitoj domovini, on i dalje ne odustaje od nje, te piše domoljubive pjesme i stihove. U nastavku ću navesti i prokomentarirati par stihova iz različitih zbirki poezije u kojima Nazim govori o svojoj voljenoj domovini za kojom čezne.

Daleko, u tuđini, čežnja za domovinom postaje sve veća, te nažalost postaje svjestan da je ona daleko od njega, pitajući se:

- *Memleket mi, daha uzak,
gençliğim mi, yıldızlar mı?*⁹⁸

*(Šta je više daleko, da li je to domovina,
Ili je to moja mladost, ili su zvijezde?)*

Za jednog pjesnika (kao što je Nazim Hikmet), čežnja prema zavičaju se ne može porediti ni sa jednom temom, te čak ni raj nije dovoljan ako je daleko od svoje domovine:

- *En büyük işlerden konuşurdu:
açlıktan, tokluktan, sevdalardan.
Ama bilmedi sıla hasretini.
Benim başımda o iş.
Şairi cennete koymuşlar
„Ah, memleketim!“ ... demiş.⁹⁹*

*(Pričao je o velikim stvarima:
o gladi, o sitosti, o ljubavima.
Ali nije znao za čežnju prema zavičaju
To je za mene.
Pjesnika su stavili u raj*

Rekao je: „Eh, domovino moja!“

Svoju ljubav prema svom jeziku, i svim onim što je vezano za njegovu domovinu, odnosno prisilno odvajanje od svega onog što voli opisuje na sljedeći način:

---

⁹⁸ Hikmet, Nazim. “Karlı Kayın Ormanında“, *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 78

⁹⁹ Hikmet, Nazim. “Şeytana Mersiye“, *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 94

- *Memet,*
ben dilimden, türkülerimden,
tuzumdan, ekmeğimden uzakta,
anana hasret, sana hasret,
yoldaşlarıma, halkıma hasret öleceğim,
ama sürgünde değil,
gurbet ellerde değil,
öleceğim rüyalarımın memleketinde,
beyaz şehirde en güzel günlerimin.¹⁰⁰

(Memet,
Daleko od mog jezika, mojih pjesama,
od moje soli, od mog hljeba,
željan tvoje majke, željan tebe,
umrijet ću čeznući za mojim drugovima, za mojim narodom,
ali ne u progonstvu,
ne u nepoznatim rukama,
umrijet ću u zemlji mojih snova,
u bijelom gradu mojih najljepših dana.)

- *Şair, memleketten uzak,*
hasretle delik deşik,
etrafinı dalgın baktı.¹⁰¹

(Pjesnik, daleko od domovine,
Pun rupa od čežnje,
Odsutno, zamišljeno je gledao oko sebe.)

- *Onu da benim gibi deli etmiştir, deli,*

---

¹⁰⁰ Hikmet, Nazım. "Memed'e son mektubumdur", *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 66-67

¹⁰¹ Hikmet, Nazım. "Öğle", *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 109

*her solukta alıp da memleket kokusunu
memleketi bir daha görmemek ihtimali.¹⁰²*

*(I njega je izludio kao i mene,
sa svakim dahom osjećao je miris domovine
Mogućnost da više nikada ne vidi svoju domovinu.)*

Zanimljivo je da se uvijek vraća gradu na sedam brežuljaka - Istanbulu, opisujući njegove ljepote Bosfora i čezne za njima:

- *Ölmez güzelliğiyle artık İstanbul benim!¹⁰³*

(Moj İstanbul sa svojom ljepotom više ne može umrijeti.)

- *Olamadığım yerlerde olabilmenin hasreti midir*

*bende bu keder
bu güneşli kış günlerinde :
mesela, İstanbul'umda köprüünün üzerinde...¹⁰⁴*

(Da li je ovo čežnja za mjestima na kojima ne mogu biti

*Ova tuga u meni
U ovim sunčanim zimskim danima:
Naprimjer, na mostu u mom Istanbulu...)*

- *Yedi tepeli şehrimde*

*biraktım gonca gülümü.
Ne ölümden korkmak ayıp,
ne de düşünmek ölümü.¹⁰⁵*

---

¹⁰² Hikmet, Nazım. "Lehistan Mektubu", *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 44

¹⁰³ Hikmet, Nazım. "16 Mart", *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008. Str. 1977

¹⁰⁴ Hikmet, Nazım. "Melodram", *Yatar Bursa Kalesinde*. İstanbul: Adam Yayınları, 1996. Str. 186

¹⁰⁵ Hikmet, Nazım. "Karlı Kayın Ormanında", *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str.

*(U svom gradu na sedam brežuljaka
Ostavio sam svoj pupoljak ruže.
Nije sramota bojati se od smrti
Niti misliti o smrti.)*

- *Hasretlik cana yetti,*

pes!

Beni İstanbul'uma götürsün bir saatlik...¹⁰⁶

(Čežnja je više dodijala.

Neka me odvedu na sahatak u moj İstanbul...)

- *Şimdi İstanbul' da olsam*

aklıma mı gelirdi onları aramak?

Ama İstanbul' dan uzak

her şeyini arıyorum.

Üsküdar Cezaevi'nin görüşme yerini bile...¹⁰⁷

(Da sam sada İstanbulu

Da li bi palo na pamet da ih tražim?

Ali daleko od İstanbula

Tražim sve njeno.

Čak i mjesto gdje smo se vidali u zatvoru na Üsküdaru.)

Gdje god se nalazio, u svakom gradu, na svakom mjestu, vidio je svoju domovinu, svoj İstanbul, Bosfor, i sve ono što ga je podsjećalo na njega:

- *Şu Varna'da uyumanın yolu yok geceleri,*

uyumanın yolu yok :

---

¹⁰⁶ Hikmet, Nazım. "Gece", *Henüz Vakit Varken Gülüm: Seçme şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 80

¹⁰⁷ Hikmet, Nazım. "Sofya'dan", *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 124

yıldızların bolluğundan,
yakınlığından, parlaklığından,
kumlukta hışırtısından ölü dalgaların,
sedefleriyle,
çakıllarıyla,
tuzlu yosunlarıyla hışırtısı;
denizde bir yürek gibi atan motor sesinden,
İstanbul'dan çıkıp
Boğaz'ı geçip
odamı dolduran anıların yüzünden.¹⁰⁸

(U toj Varni nema načina da se zaspí noću,
Nemam načina da zaspim,
Zbog obilja zvijezda,
Od njihove blizine, sjaja,
Od šuškanja mrtvih talasa po pijesku,
Sa sedefima,
Sa kamenčićima,
Šuškanje slanih algi;
Od zvuka motora po moru koji kucaju kao srce,
Napuštanje İstanbula
Prelazak Bosfora,
Zbog uspomena koje ispunjavaju moju sobu.)

- Mavi çanakta cacık.
Peynirli pide getirdiler,
İstanbul'dayım sanki peynirli
pide getirdiler,
susamlı, sıcak sıcak, yumuşacık...¹⁰⁹

(U plavoj zdjeli cacık.

---

¹⁰⁸ Hikmet, Nazım. "Bor Oteli", *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 126

¹⁰⁹ Hikmet, Nazım. "Balkon", *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 127-128

*Donijeli su pide sa sirom,
Donijeli su pide sa sirom
Kao da sam u İstanbulu,
Sa susamom, vruć, mehak...)*

- *Pırağ şehri yaldızlı bir dumandır.
Yıltava suyunun köpüklerine
martı kuşlarıyla gelir İstanbul.¹¹⁰*

*(Grad Prag je varljiva, lažna magla.
U pjenu vode Yıltave,
Sa galebovima dolazi İstanbul.)*

- *Bakıyorum Moskova'nın pencerelerinden birinden
seni düşünüyorum memleketim
memleketim, Türkiye'm seni düşünüyorum.¹¹¹*

*(Gledam kroz jedan prozor u Moskvi,
mislim o tebi domovino moja
domovino moja, Turska moja, mislim o tebi.)*

- *Ağaçlar duruyor, eski sıralar ölmüş.
"Park Boris", "Hürriyet Parkı" olmuş.
Sade seni düşündüm kestanenin altında,
sade seni, yani Memed'i
Sade seninle Memed'i, yani memleketi...¹¹²*

*(Drveća stoje, stari redovi su umrli.
"Park Boris" je postao "Hürriyet Park".*

---

¹¹⁰ Hikmet, Nazım. "Slavya Kahvesinde Şair Dostum Tavfer'le yarenlik", *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 158

¹¹¹ Hikmet, Nazım. "Seni Düşünüyorum", *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 16

¹¹² Hikmet, Nazım. "Münevver'e Mektup Yazdım, Dedim ki", *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 132

*Ispod kestena mislim samo o tebi,
Samo o tebi, znači o Memetu,
Samo o tebi i o Memetu, znači o domovini.)*

Iz navedenih stihova možemo primijetiti nekoliko stvari. Prvo vidimo obimnost stihova koji sadrže motiv ljubavi prema domovini i čežnju. Zatim stil pisanja i raspored stihova. Svaki stih i svaka riječ ima svoje mjesto u strofi. Ono što se želi naglasiti odvojeno je ili stavljeno u drugi red. Kao treće, ponavljanje određenih riječi i stihova. Na taj način Nazim je naglašavao pojedine dijelove koje je smatrao ključnim, kao što je upravo riječ „domovina“:

- *Memleketim, memleketim, memleketim,
ne kasketim kaldı senin ora işi,
ne yollarını taşımış ayakkabım,
son mintanın da sırtımda paralandı çoktan,
Şile bezindendi.
Sen şimdi yalnız saçımın akında,
enfarktında yüreğimin,
alnımın çizgilerindesin memleketim,
memleketim,
memleketim.....¹¹³*

*(Domovino moja, domovino moja, domovino moja,
Niti mi je ostala kapa odatle,
Niti cipele kojima sam hodio tvojim putevima
I zadnja košulja je već odavno poderana na leđima
Bila je od lana.
Ti si sada samo u mojim sijedima u kosi,
U infarktu mog srca,
U mojim borama na čelu, domovino moja,
moja domovino,
moja domovino.....)*

---

¹¹³ Hikmet, Nazım. “Yine Memleketim Üstüne Söylenmiştir“, *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 155

Većina ovih stihova su iz tzv. perioda progonstva i izganstva, kada je pjesnik već napustio voljeni grad, voljenu domovinu i počeo novi život. Najveći broj stihova o čežnji za domovinom, porodicom i ljubavi prema njima možemo izdvojiti iz zbirke pjesama pod nazivom „*Yeni Şiirler*“ (Nove pjesme) koje su napisane u periodu od 1951 do 1959. godine.

Postavlja se pitanje da li je moguće odvojiti jednog pjesnika od njegove domovine, od njegovog naroda? Iz stihova Nazima Hikmeta možemo zaključiti da je to nemoguće. Nazim Hikmet gdje god je išao, šta god je radio, sa sobom je nosio svoju domovinu, svoj jezik, svoj narod, svoju zemlju. U svojim stihovima i u svom srcu. Svaku priliku je koristio da razmišlja i mašta o njoj. Najveći kompliment koji je davao ljudima koje je cijenio u svom životu (kao što su bili njegova žena i sin Memet) bila je metafora domovine *memleketimsin* (ti si moja domovina). Toliko je volio sve što je bilo iz njegove domovine. Bez obzira na silna proganjanja, hapšenja i teške dane. Jedne prilike je rekao:

„U mom životu najveća radost i čast je biti posrednik i neko ko stranim državama predstavlja turski narod, koji je jedan od najljepših naroda na svijetu, i turski jezik, koji je najljepši jezik možda i prvi jezik u svijetu. Živio narod Turske. To je narod zbog kojeg je vrijedno ležati u zatvoru.“¹¹⁴

---

¹¹⁴ Özden, Dursun, Karanlığa Karşı Yürüyen Adam: Nazım Hikmet. İstanbul: Kategori Yayıncılık, 2017. Str. 163

4. RECEPCIJA PJESNIKOVIH DJELA U REPUBLICI TURSKOJ - CENZURA

4.1. Pojam cenzure: šta je to cenzura?

Riječ cenzura potječe od latinske riječi *censura*, što znači „procjena imetka, ocjena“, koju je u republikanskom Rimu od 433. godine pr. n. e. do 85. godine obavljao censor, zbog određivanja količine poreza na imovinu kojeg ima plaćati svaki građanin. Censori/cenzori su imali i ovlasti procjene morala građana te su tako mogli prijestupniku ugroziti i čast.¹¹⁵

Aleksandar Stipčević u svojoj knjizi *Cenzura u knjižnicama*, cenzuru definira kao:

„(...) sustav mjera koje poduzimaju vlasti ili oni koji tu vlast predstavljaju, za sprečavanje javnog iznošenja ideja i mišljenja koje vlasti drže oprečnim svojim interesima, odnosno onim moralnim i društvenim normama koje vrijede u određenoj sredini i vremenu (...).“¹¹⁶

Prema Milivoju Solaru, cenzura je kontrola književnih, umjetničkih i znanstvenih djela od strane državne, crkvene ili neke druge vlasti, kako bi se spriječilo objavljivanje nepoćudnih djela ili njihovih dijelova.¹¹⁷

Prema ovim definicijama možemo reći da je cenzura ustvari nastojanje da se uspostavi kontrola nad nekim djelom ili sadržajem prema određenim kriterijima, najčešće usljed političke procjene koju provode tzv. viši slojevi društva odnosno vlast. Prema tome postupak cenzure i cenzurisanja određenog sadržaja se sastoji od dva veoma bitna faktora a to su sama procjena i kontrola sadržaja. Cenzor je onaj koji vrši procjenu sadržaja, odlučuje šta je prihvatljivo i neprihvatljivo za društvo te dalje kontroliše distribuciju i reprodukciju sadržaja.

Kada je u pitanju cenzura danas, u većini demokratskih društava ona je zabranjena, slijedeći načela demokratije gdje svako može slobodno i bez ikakvog pritiska izražavati svoje misli i osjećanja. Naravno, kada se vratimo u historiju i osvrnemo se na historijske činjenice, možemo vidjeti različite primjere spaljivanja knjiga, te ubijanja i progona njihovih autora. Ovdje ću se samo osvrnuti na primjer 20. stoljeća koje se smatra periodom najrigoroznijih cenzura, kada su u pitanju određena djela.

---

¹¹⁵ Ivezić, Vesna. "Lica cenzure. Sloboda mišljenja i kreativnost u uvjetima tržišno orijentiranog društva." In *medias res*, vol. 5, br. 9, 2016, str. 1426. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/170535>

¹¹⁶ Stipčević, Aleksandar, *Cenzura u knjižnicama*. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije, 1992, str. 30.

¹¹⁷ Valput, Monika. "Knjige koje sustavi nisu voljeli." Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, 2017, str. 4. Dostupno na: <https://repozitorij.hrstud.unizg.hr/islandora/object/hrstud:1035>

Totalitarni režimi – komunizam, fašizam i nacionalsocijalizam su stvorili savršene sisteme zakona i propisa kojima su ograničavali slobodu pisane riječi na one publikacije koje su bile po volji vlasti. Neki su režimi knjige javno spaljivali, drugi su ih uništavali u tajnosti, ali sa jednakim posljedicama za knjigu.¹¹⁸

Najteži slučajevi cenzure zabilježeni su u Rusiji za vrijeme vladavine Lenjina i Staljina koji su zastupali mišljenje da „*štampana riječ nije ništa manje opasna od bombi i metaka*“. U Njemačkoj su pak nacionalsocijalisti, čim su preuzeli vlast 1933., priredili obredno spaljivanje knjiga u Berlinu i drugim Njemačkim gradovima.¹¹⁹

Samo ovi primjeri nam ukazuju da je pitanje cenzure dio određene političke ideologije ili pak ideološki postupak. Nazim Hikmet, pjesnik turske književnosti, predstavlja jedan odličan primjer autora čija su djela upravo zbog njegovog neslaganja sa vlasti cenzurisana, zabranjivana i štampana van države.

4.2. Nazim Hikmet kao žrtva cenzure

Kada je u pitanju sama politička situacija u Republici Turskoj, od 1924. godine bio je zastupljen jednopartijski sistem, gdje je vladala Republikanska narodna stranka (CHP), koju je osnovao sam Atatürk. Kasnije nakon njegove smrti 1938. godine, za predsjednika je imenovan İsmet İnönü. U tom periodu kontrola štampe, novina i ostalih djela je ukazivala na sve više prisutnu cenzuru. Te godine izašao je i zakon¹²⁰ čija je svrha bila „*zaštita materijalne, moralne, individualne, zajedničke časti i dostojanstva turske štampe*“ gdje su već zabranjivana djela, knjige, članci opozicionih pokreta, kakvim se smatrao komunizam.¹²¹ Važna tačka u tadašnjem političkom sistemu Republike Turske je osnivanje Demokratske partije (DP), čime je završena 27-godišnja jednopartijska era. Godine 1950. na održanim izborima pobjeđuje Demokratska partija za čijeg predsjednika je izabran Dželal Bayar, a za glavnog zamjenika imenovan je

---

¹¹⁸ Hebrang Grgić, Ivana, Cenzura: neizostavan čimbenik razvoja ljudske misli i društva. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2008, str. 145. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9737/1/CenzuraIHG.pdf>

¹¹⁹ Valput, Monika. "Knjige koje sustavi nisu voljeli." Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, 2017, str. 6. Dostupno na: <https://repozitorij.hrstud.unizg.hr/islandora/object/hrstud:1035>

¹²⁰ "Basın Birliği Kanunu"

¹²¹ Şeker, Kadir. "İNÖNÜ DÖNEMİ BASIN HAYATI VE 1948-50 ARASINDA CHP İLE MUHALEFET ARASINDA BASIN ALANINDA YAŞANAN TARTIŞMALARDA MERZİFON ÖRNEĞİ". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011/1, 13. Str.42

Adnan Menderes.¹²² Pritisak na štampu je i dalje rastao, a možemo reći da je pjesnik Nazim Hikmet iskustio uređenja, ideologiju i sve ono što su obje političke partije donosile.

Vrijeme u kojem je Nazim Hikmet živio i pisao bilo je vrijeme Atatürkovih reformi i Atatürkove Turske koja nije podržavala socijalizam i ideje komunizma. Razlog zašto je vlast toliko bila protiv samog pjesnika i njegovog pisanja je taj što je socijalizam bio prijeteća suparnička ideologija koja se nije slagala sa Atatürkovim sekularnim nacionalizmom.

Zbog mnogobrojnih građanskih ratova teritorija Republike Turske je bila devastirana i opustošena. Poezija Nazima Hikmeta je zagovarala prava siromašnih i ideju da bi se jedino revolucijom mogla postići pravda i jednakost za sve, a tu revoluciju bi kao i u svim drugim državama vodila radnička klasa. S druge strane prema Atatürku klase u evropskom smislu nisu postojale u Turskoj. Ono što je bilo potrebno naciji je solidarnost a „nova turska ekonomska škola“ neće biti ni kapitalistička ni socijalistička.¹²³

U prvom dijelu rada smo vidjeli da je prvi progon Nazima Hikmeta počeo još 1925. godine, kada su uhapšeni mnogi pisci i autori pripadnici različitih opozicionih organizacija i koji su, između ostalog, surađivali sa časopisima *Aydınlik* i *Orak ve Çekiç*. Tadašnja hapšenja i osuđivanja su vršena na osnovu tzv. *Takrir-i Sükûn* Zakona¹²⁴ kojeg je donijela Velika nacionalna skupština Turske, 4. marta 1925. godine. Zakonom je utvrđeno i definisano da vlada može osuditi sve vrste organizacija, huškanja, provokacije za izazivanje pobuna i narušavanje društvenog mira i poretka zemlje.¹²⁵ Drugi zakon koji je važno spomenuti u ovom kontekstu je *Matbuat Kanunu* (Zakon o štampi), objavljen 8. augusta 1931. gdje se „poticanje na komunizam“ smatralo direktnim zločinom. Time je komunistička ideologija i pripadnost istoj direktno i zakonski definisana.¹²⁶

---

¹²² [https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrat_Parti_\(1946\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrat_Parti_(1946)) (01.01.2022)

¹²³ Jones, Derek, *Censorship: A World Encyclopedia*. London, 2001, str. 1052. Dostupno na: https://books.google.ba/books?id=gDqsCQAAQBAJ&pg=PA1052&lpg=PA1052&dq=why+is+nazim+hikmet+poetry+censored&source=bl&ots=_6KS_nLo2P&sig=ACfU3U0X11kpQ5oHjQoMi-6-auwdeH7fQg&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwj9_-6qr-npAhXFxaYKHRlJA3MQ6AEwB3oECAoQAQ#v=onepage&q=why%20is%20nazim%20hikmet%20poetry%20censored&f=false (01.01.2022)

¹²⁴ *Takrir-i Sükûn Kanunu* – Zakon osiguravanja mira

¹²⁵ https://tr.wikipedia.org/wiki/Takrir-i_S%C3%BCK%C3%BBn_Kanunu (01.01.2022)

¹²⁶ <https://www.nazimhikmet.org.tr/nazim-hikmet/davalari/komunizmin-suc-sayilmasi/> (01.01.2022)

Štampanje knjiga u inostranstvu postalo je uobičajeni način izbjegavanja domaće cenzure. Mnogi su autori tajnim putevima slali knjige drugim autorima u države u kojima je štampanje bilo dopušteno. Na taj način su se čitale i širile mnoge zabranjene knjige.¹²⁷

Eklatantan primjer je pjesnik Nazim Hikmet čija su djela bila žrtva cenzure tadašnjeg sistema u Turskoj, koji nije priznavao i podržavao rad komunističke partije, članke i radove koje sadržavale i propagirale komunističke ideje.

Većina djela Nazima Hikmeta je štampana van granica Turske gdje su i prevedena na razne jezike. Pjesnik i sam u svojoj pjesmi *“Otobiyografi”* (Autobiografija) kaže:

*“Yazılarım otuz kırk dilde basılır   “Moja djela se objavljuju na trideset, četrdeset jezika,
Türkiye’nde Türkçemle yasak”¹²⁸   u mojoj Turskoj na mom turskom jeziku su
zabranjena.”*

Pjesma je napisana 11. septembra 1961. godine, dvije godine prije smrti pjesnika. Iz ovih stihova možemo vidjeti pjesnikovu ogorčenost jer su njegova djela zabranjena, kako on kaže *“u mojoj Turskoj”*. Samo naglašavanje moja Turska, moj turski jezik, govori o pjesnikovom dubokom osjećaju pripadnosti i ljubavi prema voljenoj domovini iako je prognan od nje.

Nazim Hikmet je od aprila 1929. godine do oktobra 1930. godine radio kao urednik jednih od najpopularnijih novina *Resimli Ay*, u kojima je objavljivao svoje pjesme i stihove ali i različite članke iz oblasti književnosti. Ti članci su bili od velike važnosti za razvoj progresivne turske književne misli i kojoj su bili potrebni teorijski radovi gdje je pjesnik navodio primjere iz drugih država i drugih pravaca u književnosti a prvenstveno iz sovjetske književnosti.

Po mišljenju „zvanične“ književne kritike u Turskoj, umjetnost nije mogla nositi političku ili moralnu odgovornost. Jedinstvenost i vrijednost svakog umjetničkog djela nije u njegovoj intelektualnoj strukturi, već u njegovim estetskim karakteristikama. Umjetnost se ne treba baviti upozorenjem (agitacijom) i propagandom, ili odbranom ove ili one ideje. Stoga je bilo od najveće važnosti da zagovornici „čiste umjetnosti“ budu ideološki osporavani. Nazim Hikmet je bio protiv ovakvih stavova boreći se za razvoj književnosti koja bi služila progresivnim i demokratskim idealima u cilju oslobađanja turskih radnika od nacionalnog i socijalnog ugnjetavanja. U jednom od svojih članaka u pomenutom časopisu navodio kako se takvi umjetnici i autori mogu naći u svakoj zemlji i u svakom dobu i vremenu. Ti progresivni

---

¹²⁷ Valput, Monika. "Knjige koje sustavi nisu voljeli." Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, 2017, str. 8. Dostupno na: <https://repositorij.hrstud.unizg.hr/islandora/object/hrstud:1035> (2020-6-20)

¹²⁸ Hikmet, Nazim, Henüz Vakit Varken Gülüm: Seçme şiirler. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020., str. 104.

umjetnici koji se bore za svoj narod, za sreću svog naroda, za lijep i lagodan život na svijetu, uvijek su okruženi mračnim silama, uvijek su progonjeni, mučeni, hapšeni, zatvarani i ubijani. Ali i ti koji su ih progonili uvijek su znali i znaju da nijedan progon, pritisak ne može zaustaviti put prema dobrom i pravdi a djela ovih pisaca i njihov takav život će biti primjer budućim generacijama. Smatrao je da su najveći pisci svakog stoljeća oni koji su avangardni, najučeniji i najkulturniji, te kako jedan pisac mora biti na čelu progresivnih društvenih događaja. To jeste mora biti upućen u sve. Taj izraz „progresivni društveni događaj odnosno pokret“ je naravno bio revolucionarni pokret gdje je Nazim Hikmet pozivao mlade pjesnike i autore da svoju kreativnost i umijeće stave u službu revolucije, naravno onoliko koliko je to dozvoljavala vlast u pogledu legalnog izdavanja i štampanja takvih publikacija.¹²⁹

Kada je u pitanju cenzura i sam postupak cenzurisanja već od 1930. godine počinju tužbe i sudske rasprave protiv njegovih zbirki poezije. Radi se o sljedećim zbirkama:

"835 *Satır*", "*Jokond ile Si-Ya-U*", "*Varan 3*", "*1+1=1*", "*Sesini Kaybeden Şehir*". Sve tužbe su bile odbačene. Međutim ovo je bio prvi ozbiljan i konkretan korak od strane Vlasti i državnih organa protiv knjiga Nazima Hikmeta.

Pomenute knjige su imale veliki odjek u javnosti. Zbirka "*835 Satır*" imala je izvanredan uspjeh odmah pri izlasku 1929. godine. U ovoj zbirci vidljivi su utjecaji ruskih futurista i konstruktivista, gdje su branjene temeljne ideje futurističke umjetnosti, kao što su gužva i pomutnja grada, odsustvo osjećajnosti, divljenje prema tehnologiji i brzini. Nazim Hikmet korjenito ruši tradicionalnu izgradnju stiha isprobavajući nove varijante gdje se riječi ponekad sastoje od samo jednog sloga. Neki dijelovi pjesama su naglašeni velikim boldiranim slovima, a na nekim dijelovima prisutna je i upotreba tačaka. Također Nazim već tada počinje upotrebljavati i vizualne i zvučne elemente koji su naravno uvijek povezani i usklađeni sa samim sadržajem. Posebno je zanimljiva pjesma *Makinalaşmak* (Postati mašinom) u kojoj je izbor riječi usmjeren na hvatanje zvuka mehanike i mašina (trrrrum, trrrrum, trrrrum, trak tiki tak!) Zbirka je štampana je u tiražu od 3000 što je za kompletnu Tursku bio ogroman broj. Drugo izdanje objavljeno je tri godine nakon izlaska prvog izdanja. Odmah nakon izlaska u novinama i časopisima počele su da se pojavljuju pjesme koje su pisali mladi pjesnici pod uticajem Nazima Hikmeta.

---

¹²⁹ Babayev, Ekrem, Yaşamı ve Yapıtlarıyla Nazım Hikmet. İstanbul: Cem Yayınevi, Tavilli Matbaası, 1976. Str. 139 - 140

Iste godine, objavljena je i zbirka "*Jokond ile Si-Ya-U*", koju je pjesnik osmislio dok je još boravio Moskvi a u osnovi je marksističkog karaktera. Cilj je bio da se opiše revolucijska borba u Kini kroz romantične simbole, ljubavne scene koje će poslužiti kao zavjesa od očiju cenzora. Nazim Hikmet je u predgovoru posebno naveo da je ovo njegovo djelo daleko od stvarnosti općenito, a ne samo od politike, te da nije ništa drugo nego ljubavna priča. Jedino je pod ovim izgovorom mogao da je objavi.

Nakon toga objavljene su i još dvije knjige poezije "*Varan 3*" i "*I+I=I*" u kojoj su glavne teme borba za umjetnost, književnost, aktivisti, revolucija i ostale prethodne teme itd.

Zatim zbirka pjesama pod nazivom "*Sesini Kaybeden Şehir*". Knjiga počinje istoimenom pjesmom. Naime, 1929. godine u Istanbulu je izbio štrajk taksista, te je Nazim napisao ovu pjesmu kako bi dao podršku ovim radnicima. U pjesmi se kaže da je grad izgubio glas, da su ulice prazne, tihe, da se ne čuje ni zvuk motora ni točkova, ne teče voda iz česmi, te kako se povlače radnici koji su mu davali život. Pisanje i objavljivanje ove pjesme je bio veliki događaj jer se pjesnik sada više ne bavi samo književnim temama, ne samo političkim temama, već i društvenim, odnosno zadire u probleme društva. I protiv ove zbirke i same pjesme podnijeta je tužba i sumnja da je njen cilj da se narod i ti radnici nahuškaju protiv vlasti.¹³⁰

Slika 13. Pjesma „*Sesini Kaybeden Şehir*“ koja je prvo objavljena u julskom izdanju novina Resimli Ay 1929. godine ¹³¹

Pomenute zbirke pjesama imale su širok i ogroman odjek i pozitivnu ecepciju u zemlji. Međutim, vlast se bojala širenja ovog uticaja te je Ministarstvo unutrašnjih poslova samo tražilo izgovor za hapšenje pjesnika. Tako da je Nazim „morao“ biti uhapšen. „Morao“ je biti praćen. Razlog: propagiranje komunizma.

¹³⁰ Babayev, Ekrem, Yaşamı ve Yapıtlarıyla Nazım Hikmet. İstanbul: Cem Yayınevi, Tavilli Matbaası, 1976. Str. 141-151

¹³¹ Izvor: Zafer Toprak Arşivi. <http://www.naziminhikayesi.com/3-putlari-yikiyoruz/orhan-selim> (preuzeto: 25.4.2022.)

Izdanja koja su štampana u Turskoj cenzurisana su od strane Vlasti na način da su pojedine riječi u određenim stihovima uklonjene ili zamijenjene drugim riječima. Zanimljivo je da su i nakon ukidanja zabrane štampanja knjiga ovog pjesnika, još uvijek na nekim mjestima ostali tragovi cenzure.

Ovdje ću navesti primjer, konkretno za roman *“Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim”* („Živjeti je lijepo, brate moj“), koji je napisan 1962. godine i prvi put objavljen u SSSR-u i preveden na ruski. Prvo izdanje u Turskoj pojavljuje se 1966. godine.

Kulturni centar Nâzım Hikmet uputio je otvoreno pismo najpoznatijoj izdavačkoj kući u Turskoj (Yapı Kredi Kültür Sanat ve Yayıncılık A.Ş.). U pismo se navodi da je u ovom romanu na **25** mjesta primijenjena cenzura na originalnom tekstu, zbog navodnog propagiranja komunističkih ideja.¹³² Kao primjer navode se stihovi kojima završava ovaj roman koji su cenzurisani i promijenjeni u svim izdanjima koja su izlazila u Turskoj. Naime, u drugim izdanjima koja su štampana van Turske, Nazım Hikmet u stihovima govori:

*„Komünistim,
sevdayım tepeden tırnağa...”¹³³*

*„Ja sam Komünista,
zaljubljen sam od glave do pete...”*

Iz ovih stihova se jasno vidi da se pjesnik javno i jasno izjašnjava kao komunista. Ovi stihovi su ostali u originalu u izdanjima štampanim van Turske.¹³⁴ Dok je u izdanjima u Turskoj riječ *„Komünista”*, zamijenjena sa riječi *„Radnik”*. Pa tako ovaj stih glasi:

*„Emekçiyim,
Sevdayım tepeden tırnağa...”¹³⁵*

*„Ja sam radnik,
Zaljubljen sam od glave do pete...”*

Tako još otkada je izašao ovaj roman u Turskoj pa do danas sva izdanja završavaju ovakvim cenzurisanim stihovima. Ovaj podatak sam i lično provjerila u svim izdanjima ovog romana od strane YPK izdavačke kuće. Pored ovog stiha, u istom romanu cenzurisani su i drugi odlomci iz originalnog romana gdje su izostavljeni ili zamijenjeni drugim riječima. U nastavku sam

---

¹³² <http://aykiriakademi.com/sanat/sanat-kitaplarin-dunyasi/nazim-hikmet-sansur-komunist> (datum pristupa: 19.06.2020)

¹³³ Hikmet Nâzım, *Yaşamak güzel şeydir, kardeşim*, Sofya, 1964. Str.149

¹³⁴ Radi se o bugarskom (Sofija 1967, 1964.), ruskom (Moskva, 1964.) i francuskom izdanju. (Paris 1964.)

¹³⁵ Hikmet, Nazım, *Yaşamak Güzel Şey be Kardeşim*, Yapı Kredi Yayınları: 2021. Str. 163.

navela samo par primjera koje sam pronašla u stručnoj detaljnoj studiji Udruženja za kulturu i umjetnost “Nâzım Hikmet”:

- ***Kızıl Sendika* → *Sendika***

Biz de ‘Kızıl Sendika’ diye bir dergi çıkarıp, Anadolu’ya, İstanbul’a yolluyoruz...¹³⁶

(I mi izdajemo časopis pod nazivom “Crveni sindikat”, šalujemo ga u Anadoliju, Istanbul...)

Riječ “Crveni sindikat” u izdanju iz Sofije, u izdanju YKY-a izmijenjena je, te glasi:

Biz de “Sendika” diye bir dergi çıkarıp, Anadolu’ya, İstanbul’a yolluyoruz...¹³⁷

(I mi izdajemo časopis pod nazivom “Sindikat”, šalujemo ga u Anadoliju, Istanbul...)

Riječ “crveni” je uklonjena jer je crvena boja obilježje komunizma.

- ***Kemalin muhafız kumandanının* → [...]**

Topal Osman’ın adamı. “Kemalin muhafız kumandanının”. Suphilerin motoru az açıldıktan sonra...¹³⁸

(Topal Osmanov čovjek. “Kemalov zapovjednik straže”. Nakon što se motor osumjičenog...)

Rečenica “Kemalin muhafız kumandanının” izostavljena je u YKY izdanju:

Topal Osman’ın adamı. “[...]” Suphilerin motoru az açıldıktan sonra...¹³⁹

(Topal Osmanov čovjek. “[...]” Nakon što se motor osumjičenog...)

- ***Bolşevik* → [...]**

...şehit düşen yoldaşa, arslan gibi bolşeviğe benziyormuşum, deseydi anlardım...¹⁴⁰

(...da je poginulom saborcu rekao ličim na boljševika poput lava, razumio bih...)

Riječ ***bolşevik*** je u YKY izdanju izostavljena:

... ‘şehit düşen yoldaşa, [...] benzermişim’, deseydi anlardım...¹⁴¹

(...da je poginulom saborcu rekao ličim [...] razumio bih...)

- ***Onlar adam değil bana göre, ne Türk, ne Rus, ne Fransız, adam değil. Bana göre de öyle.* → [...]**

---

¹³⁶ Hikmet, Nazım, Yaşamak Güzel Şey be Kardeşim, Sofija, 1964. Str. 66.

¹³⁷ Hikmet, Nazım, Yaşamak Güzel Şey be Kardeşim, Yapı Kredi Yayınları, str. 74

¹³⁸ Hikmet, Nazım, Yaşamak Güzel Şey be Kardeşim, Sofija, 1964. Str. 63

¹³⁹ Hikmet, Nazım, Yaşamak Güzel Şey be Kardeşim, Yapı Kredi Yayınları, str. 71

¹⁴⁰ Hikmet, Nazım, Yaşamak Güzel Şey be Kardeşim, Sofija, 1964. Str. 66

¹⁴¹ Hikmet, Nazım, Yaşamak Güzel Şey be Kardeşim, Yapı Kredi Yayınları, str. 75

*Burjuvaları değil, anlıyorum. Onlar adam değil bana göre, ne Türk, ne Rus, ne Fransız, adam değil. Bana göre de öyle. Omuzlarımız birbirine değiyor.*¹⁴²

(Razumijem, oni nisu pripadnici Buržoazije. Po mom mišljenju oni nisu ljudi, ni Turci, ni Rusi, nisu ljudi. Ja tako mislim. Susrećemo se jedni sa drugima.)

Rečenice: ***Onlar adam değil bana göre, ne Türk, ne Rus, ne Fransız, adam değil., Bana göre de öyle,*** cenzurisane su u YKY izdanju:

*Burjuvaları değil, anlıyorum. [...] Omuzlarımız birbirine değiyor.*¹⁴³

(Razumijem, oni nisu pripadnici Buržoazije. [...] Susrećemo se jedni sa drugima.)

Kao što vidimo, u istom romanu koji je štampan u izdavačkoj kući u Turskoj (YPK) mnoge stranice iz originalnog romana su izostavljene iz različitih razloga po nalogu vlasti. Na navedenim stranicama izrazi i rečenice koje su bile odraz komunističkih ideja izostavljene su li izmijenjene. Čitava detaljna analiza i usporedba dostupna je na stranici spomenutog udruženja.¹⁴⁴

Nesumnjivo je da je originalna verzija romana izašla i štampana van Turske. Prije svega urednik bugarskog izdanja Ekber Babayev je bio vrlo blizak prijatelj i saradnik Nazima Hikmeta, te se njegovo izdanje prihvata kao jedino ispravno izdanje na turskom jeziku koje se temelji na izvornoj verziji romana. Ostala izdanja (Sofija 1967. i 1964., Paris 1964.) također prate originalni tekst. Na prvim stranicama francuskog izdanja stoji: “*Sa turskog prevela Münevver Andaç*¹⁴⁵”, što ukazuje na to da je Münevver koristila original prilikom prevođenja.

Postavlja se pitanje: zašto je ovaj roman u Turskoj i dan danas cenzurisani i kao takav se prodaje. Roman je prvi put objavljen u izmijenjenom obliku uz obrazloženje da je “komunistička propaganda”, međutim prošlo je dosta vremena od zakona koji je zabranjivao upotrebu riječi kao što su “komunizam”, “komunist” i ostala komunistička obilježja. Izdavačka kuća Yapı Kredi Yayınları ovaj roman je prvi put objavila 2002. godine, kada je zakon o zabrani pomenutih pojmova prestao biti na snazi. Zanimljivo je da je samo ovaj roman objavljen kao cenzurisani, da ostali stihovi iz drugih zbirki pjesama također sadrže tzv. zabranjene pojmove a objavljeni su o originalu bez primjene cenzure. Stoga je ovo izdanje i dalje isto kao i izdanje iz

---

¹⁴² Hikmet, Nazım, Yaşamak Güzel Şey be Kardeşim, Sofija, 1964. Str. 130

¹⁴³ Hikmet, Nazım, Yaşamak Güzel Şey be Kardeşim, Yapı Kredi Yayınları, str. 148

¹⁴⁴ <https://www.nhkm.org.tr/madde-madde-nazim-sansuru/> (datum pristupa: 10.12.2021.)

¹⁴⁵ Münevver Andaç – jedna od žena Nazima Hikmeta, majka njegovog sina Mehmeta, prevodila je njegova djela na francuski jezik.

1960-ih, 70-ih, 80-ih, 90-ih godina, kada se komunistička propaganda smatrala zločinom. Nemoguće je da YKY ne zna koja je originalna verzija romana te je, možda, u pitanju tek nepar. Bez obzira na razloge, moglo bi se reći da je ovo velika nepravda prema samom autoru a i prema njegovim čitateljima.

Također, prilikom istraživanja naišla sam na još jedan primjer cenzure pjesnikovih stihova, čak i na internetu. U današnje vrijeme tehnologije i digitalnog doba jedan od najbržih načina da nešto saznamo i vidimo je internet. Tako možemo i naći i stihove pomenutog pjesnika na raznim stranicama. Naime, stranica www.alintisoz.com sadrži citate i stihove različitih autora, kako iz svjetske tako i iz turske književnosti. Među njima se nalazi i Nazim Hikmeta. Konkretno ću preći na cenzurisani dio u pjesmi „*Memed'e Son Mektup*“ (Zadnje pismo za Memeda) koju je pjesnik napisao 1955. godine u Moskvi. Jedan od stihova glasi:

*Memet,
yavrum,
seni **Türkiye Komünist Partisi'ne**
emanet ediyorum.¹⁴⁶*

*Memete,
çedo moje,
Ostavljam te u amanet
Komunističkoj partiji Turske.*

Na pomenutoj stranici naziv ove partije je izostavljen. Toliko godina poslije, kada je već sve prošlost, kada možemo lahko pronaći i original:

*Memet,
yavrum,
seni **Türkiye [.....] 'ne**
emanet ediyorum.¹⁴⁷*

Nazim Hikmet nikada, ni u jednom momentu nije gubio nadu u bolje sutra. Nadu da će se njegove pjesme jednog dana objavljivati, bez ikakvog straha, pritiska ili cenzure. Godine 1957. u Moskvi, daleko od domovine, duboko svjestan da su mu djela zabranjena, napisao je sljedeću

---

¹⁴⁶ Hikmet, Nazim. “Memed'e Son Mektup“, *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 67

¹⁴⁷ <https://www.alintisoz.com/sozler/memet%3Cbr-/%3Eben-dilimden-t%3%BCrk%3%BClerimden%3Cbr-/%3Etuзумdan/12394> (datum pristupa: 11.05.2022)

pjesmu, iz koje jasno možemo vidjeti da je bio siguran u to da će se zasigurno njegove pjesme objavljivati:

İYİMSERLİK

*Şiirler yazarım
basılmaz
basılacaklar ama*

*Bir mektup beklerim müjdeli
belki de öldüğüm gün gelir
mutlaka gelir ama*

*Ne devlet ne para
insanın emrinde dünya
belki yüz yıl sonra
olsun
mutlaka bu böyle olacak ama.¹⁴⁸*

OPTIMIZAM

*Pişem pjesme
Ne objavljuju se
Ali će se objavljivati*

*Čekam pismo sa dobrim vijestima
Možda će ono doći onog dana kad umrem
Ali će sigurno doći*

*Ni država, niti novac
Svijetom čovjek upravlja
Možda nakon sto godina
Neka
Ali sigurno će ovako biti.*

Moskova, 12 Eylül 1957

Moskva, 12. septembar 1957.

---

¹⁴⁸ Hikmet, Nazım. “İyimserlik“, *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020. Str. 137

5. NAZIM HIKMET U TURSKOJ DANAS

5.1. Ukidanje zabrane i ponovno vraćanje državljanstva

Nazim Hikmet je otišao sa ovog svijeta ne dočekavši svoju pravdu i ponovno objavljivanje njegovih djela u vlastitoj domovini. Iza sebe je ostavio obiman i vrijedan književni opus, pjesme, članke, drame itd. Nakon njegove smrti neke od njegovih prvih pjesama prvi put su objavljene u časopisu *Yön*, pod vodstvom Doğana Avcioğlua, 1964. godine. Kako Vlast još nije reagovala njegova zbirka „*Kurtuluş Savaşı Destanı*“ (Ep o ratu za nezavisnost) objavljena je kao zasebna cjelina od strane izdavačke kuće Yön Yayınları, 1965. godine. Ovo izdanje je nesumnjivo bilo prekretnica u procesu objavljivanja djela Nazima Hikmeta u Turskoj.

Memet Fuat, njegov sin imao je veliki zadatak i ulogu u ponovnom objavljivanju djela svoga oca. Godine 1965. sa izdavačkom kućom *De* (De Yayınevi) odlučuje da u cijelosti objavi pjesnikove pjesme. Također je pomno pregledao djela koja je pjesnik napisao u zatvoru u Bursi te ih počeo objavljivati nakon toliko godina. Naravno, Vlast je odmah reagovala pa je optužen za komunističku propagandu ali nikada nije odustao od svoje borbe da ova djela ugledaju svjetlo dana i u Turskoj. Uprkos, stalnim optužbama i praćenjima, baš kao i njegov otac, postepeno je i u dijelovima objavljivao zbirke pjesama jednu za drugom.

Višegodišnja borba za ponovno vraćanje državljanstva Nazimu Hikmetu počinje još 1987. godine, pokrenuta od strane njegovih bliskih prijatelja, rođaka i saradnika a na poziv i ideju pjesnikove sestre Samiye Yaltırım. Godine 1991. Samiye osniva *Udruženje za kulturu i umjetnost "Nazim Hikmet"*, s ciljem širenja i promovisanja rada i kulturnog stvaralaštva Nazima Hikmeta. Udruženje pokreće sudski proces za vraćanje državljanstva. Ta borba traje dugi niz godina, da bi 5. januara 2009. godine konačno bila ukinuta zabrana i Nazim Hikmet ponovo dobiva svoje tursko državljanstvo, nakon tačno 58 godina. Ova odluka je objavljena i u zvaničnim novinama.

Portparol Vlade, državni ministar i zamjenik premijera Cemil Çiçek izjavio je da je odlučeno da se ukine odluka Vijeća ministara o oduzimanju turskog državljanstva Nazimu Hikmetu prema 141. i 142. članu bivšeg Krivičnog zakona. Tim povodom izjavio je sljedeće:

„Mislimo da činimo pravu stvar. U suštini, zakoni koji bi zahtijevali njegovo uklanjanje iz turskog državljanstva isključeni su iz zakonodavstva. 2002. godinu UNESCO je proglasio

'Godinom Nazima Hikmeta'. *Bilo je potrebno da se ukine ova odluka koja više nije neophodna, koja nema smisla i koja više nema zakonsku osnovu.*¹⁴⁹

Na ovaj način, ne samo da mu je vraćeno državljanstvo, već mu je vraćeno i njegovo mjesto u turskoj književnosti koje je oduvijek i zasluživao.

10 Ocak 2009 CUMARTESİ		Resmî Gazete		Sayı : 27106	
BAKANLAR KURULU KARARI					
Karar Sayısı : 2009/14540					
Nazım Hikmet Ran'ın Türk vatandaşlığından çıkarılmasına ilişkin 25/7/1951 tarihli ve 3/13401 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının yürürlükten kaldırılması; İçişleri Bakanlığının 5/1/2009 tarihli ve 70020 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu'na 5/1/2009 tarihinde kararlaştırılmıştır.					
				Abdullah GÜL CUMHURBAŞKANI	
Recep Tayyip ERDOĞAN Başbakan					
C. ÇIÇEK Devlet Bak. ve Başb. Yrd.	H. YAZICI Devlet Bak. ve Başb. Yrd.	N. EKREN Devlet Bak. ve Başb. Yrd.	M. AYDIN Devlet Bakanı		
M. BAŞESGÖĞLU Devlet Bakanı	K. TÜZMEN Devlet Bakanı	N. ÇUBUKÇU Devlet Bakanı	M. ŞİMŞEK Devlet Bakanı		
M. S. YAZICIOĞLU Devlet Bakanı	M. A. ŞAHİN Adalet Bakanı	M. V. GÖNÜL Millî Savunma Bakanı	B. ATALAY İçişleri Bakanı		
A. BABACAN Dışişleri Bakanı	K. UNAKITAN Maliye Bakanı	H. ÇELİK Millî Eğitim Bakanı	F. N. ÖZAK Beyindürlük ve İskân Bakanı		
R. AKDAĞ Sağlık Bakanı	B. YILDIRIM Ulaştırma Bakanı	M. M. EKER Tarım ve Köyişleri Bakanı	F. ÇELİK Çalışma ve Sos. Güv. Bakanı		
M. Z. ÇAĞLAYAN Sanayi ve Ticaret Bakanı	M. H. GÜLER Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı	E. GÜNAY Kültür ve Turizm Bakanı	V. EROĞLU Çevre ve Orman Bakanı		

Slika 14. Odluka Vijeća Ministara Republike Turske iz 2009. godine u Službenim novinama kojom je odlučeno vraćanje državljanstva Nazimu Hikmetu¹⁵⁰

S obzirom da je 2002. godine nastupila 100. godina od rođenja pjesnika, Udruženje “Nazim Hikmet” Ministarstvu kulture Republike Turske upućuje molbu koja je dovela do odluke UNESCO-a da se 2002. godina predloži kao godina Nazima Hikmeta. Ovom odlukom svijet se upoznao sa likom i djelom ovog pjesnika te su održani različiti događaji i manifestacije širom svijeta.

Važno je spomenuti da je zbirka poezije “*Memleketimden İnsan Manzaraları*” (Prizori ljudi iz moje zemlje) 2004. godine dodana na listu odnosno popis tzv. “100 osnovnih, temeljnih djela” Ministarstva obrazovanja i nauke Republike Turske, te se na taj preporučuje kao obavezna literatura za čitanje u školama.

¹⁴⁹ <https://www.ih.com.tr/haber-nazim-hikmet-yeniden-turk-vatandasi-49834/> (datum pristupa: 29.04.2022.)

¹⁵⁰ Izvor: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/01/20090110-5.htm> (preuzeto: 16.01.2022.)

Danas u Turskoj postoji nekoliko Udruženja i Fondacija koja svojim djelovanjem, promocijama, aktivnostima i manifestacijama promovišu ukupno književno stvaralaštvo i rad pjesnika Nazima Hikmeta. U nastavku sam nabrojala najpoznatija i najznačajnija Udruženja.

5.2. *Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı*

Udruženje za kulturu i umjetnost “Nâzım Hikmet” osnovano je 22. maja 1991. godine. Pokrenula ga je pjesnikova mlađa sestra Samiye Yaltırım. Same pripreme za osnivanje ovog udruženja započeli su prijatelji Nazima Hikmeta, koji su se okupili na poziv Samiye. Oni koji su prisustvali ovom sastanku su ujedno imenovani kao članovi Upravnog odbora udruženja.

Ciljevi udruženja su: formirati Centar koji će skupljati i sadržavati sve članke, knjige, publikacije, izdanja, fotografije, crteže, filmove, muzičke numere, skulpture, spomenike i slično o Nazimu Hikmetu širom svijeta. Zatim, raditi na istraživanju, širenju i promociji njegovih djela i podržavajući sve vrste kulturnih, umjetničkih i naučnih radova i dati svoj doprinos u razvijanju i povećanju kulturne, umjetničke i naučno-akademske svijesti u Turskoj i u svijetu.¹⁵¹

Slika 15. Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı ¹⁵²

Pored pozorišnih predstava u ovom centru održavaju se i manji koncerti, sedmični sastanci, intervjui, konferencije za medije itd. Također, u njihovim prostorijama održavane su različite izložbe i umjetničke galerije savremenih slikara turske umjetnosti.

Ono što je vrlo bitno jeste da je upravo ovo udruženje pokrenulo peticiju i uložilo velike napore da se ukine zabrana čitanja i izdavanja djela Nazima Hikmeta i da mu se konačno vrati tursko državljanstvo. 2015. godine udruženje prelazi u novu moderniju zgradu koja je dobila naziv *Kuća kulture i umjetnosti “Nâzım Hikmet”*. *Kuća kulture i umjetnosti “Nâzım Hikmet”*

¹⁵¹ <https://www.nazimhikmet.org.tr/kultur-ve-sanat-vakfi/tarihce/> (datum pristupa: 14.12.2021.)

¹⁵² Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı – logo. Izvor: <https://www.nazimhikmet.org.tr/> (preuzeto: 16.01.2022.)

domaćin je širokom spektru manifestacija i aktivnosti, od pozorišnih do plesnih predstava, filozofskih predavanja, izložbi i književnih kongresa.

Slika 16. Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Evi i novinski članci o osnivanju udruženja¹⁵³

5.2.1. Anı Odası – Spomen-soba

03. juna 1999. godine na 36. godišnjicu smrti pjesnika, u okviru ovog udruženja otvorena je **spomen-soba** koja radi na principu muzeja. Stalnu postavku čine lične stvari i predmeti Nazima Hikmeta, koje su donirane i poklonjene. Većinu stvari su donirale pjesnikova sestra Samiye Yalırım i njena kćerka Ayşe Yalırım. Također, tu su i predmeti koje je 30-tih godina koristila i pomno čuvala pjesnikova supruga Piraye i njen sin Memet Fuat. Među stvarima nalaze se i njegove lične stvari koje su donešene iz Moskve. Spomen soba je svečano otvorena 15. januara 2016. godine na novoj lokaciji Udruženja a u budućnosti imaju u planu otvoriti veći muzej. Soba je otvorena za posjetitelje svakim radnim danom od 10:00 do 17:00 sati, osim ponedjeljkom i utorkom.¹⁵⁴

¹⁵³ Izvor: <https://www.nazimhikmet.org.tr/kultur-ve-sanat-vakfi/30-yil-ozel/> (preuzeto: 16.01.2022.)

¹⁵⁴ Anı Odası - Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı (nazimhikmet.org.tr) (datum pristupa: 14.12.2021.)

Slika 17. Nâzım Hikmet Anı Odası ¹⁵⁵

5.2.2. Uluslararası Nazım Hikmet Şiir Ödülü - Međunarodna nagrada za poeziju “Nazım Hikmet”

Kako bi se očuvalo sjećanje na pjesnika Nazima Hikmeta, pomenuto udruženje 1995. godine pokreće takmičenje u pisanju poezije gdje najuspješniji takmičari pjesnici za svoj doprinos dobivaju ovakvo jedno priznanje i nagradu. Na ovaj način, s ciljem da svake dvije godine bude organizator jednog ovakvog programa, Udruženje njeguje lik Nazima Hikmeta, poštuje i čuva sjećanje na njegova djela i poeziju. Dosada su organizovana četiri takmičenja, i to 14. januara 1995. godine, 17. januara 2000. godine, 31. novembra 2003. godine i 26. aprila 2009. godine. Na web stranici udruženja detaljno se mogu pogledati pobjedničke pjesme i biografije nagrađenih učesnika.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Izvor: <https://www.nazimhikmet.org.tr/kultur-ve-sanat-vakfi/ani-odasi/> (preuzeto: 16.01.2022.)

¹⁵⁶ Vidi više na: <https://www.nazimhikmet.org.tr/etkinlikler/uluslararasi-siir-odulu/>

5.3. *Nazım Hikmet Kültür Merkezi*

Kulturni centar Nâzım Hikmet je ljevičarski okrenuta institucija koja kroz različite kulturno-umjetničke programe promovira pjesnikovo stvaralaštvo i njegovu političku orijentaciju.

Slika 18. Nâzım Hikmet Kültür Merkezi ¹⁵⁷

Osnovana je 1997. godine u İstanbulu na Kadıköyü, a danas svoje zgrade i podružnice ima u Ankari i İzmiru. U okviru centra organizuju se različite radionice, programi iz oblasti kinematografije, scenografije, književnosti, muzike itd. Sama politika ustanove je da svojim radom i djelovanjem ima uticaj u opštoj atmosferi države kada je u pitanju kultura, a to radi na vrlo uspješan način preko pjesnika Nazima Hikmeta i njegove tradicije. U tom kontekstu ima veliki spektar aktivnosti koje privlače i mlađu populaciju i studente. Naročito su zanimljivi članci i kolumne koje pišu njihovi članovi.¹⁵⁸

Slika 19. Nâzım Hikmet Kültür Merkezi ¹⁵⁹

¹⁵⁷ Nâzım Hikmet Kültür Merkezi – logo. Izvor: <https://www.nhkm.org.tr/> (preuzeto: 16.01.2022.)

¹⁵⁸ https://tr.wikipedia.org/wiki/N%C3%A2z%C4%B1m_Hikmet_K%C3%BClt%C3%BCr_Merkezi (datum pristupa: 15.12.2021.) O aktivnostima institucije vidi više na: <https://www.nhkm.org.tr/>

¹⁵⁹ Nâzım Hikmet Kültür Merkezi – zgrada. Izvor: https://www.yenimahallekultur.com/25-nh_hakkimizda.html (preuzeto: 16.01.2022.)

5.4. *Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi*

Centar za kulturno i umjetničko istraživanje Nazım Hikmet je interdisciplinarni istraživački centar kojeg su osnovali članovi fakulteta sa različitih odsjeka Boğaziçi Univerziteta 2014. godine. Osnovan je kako bi se očuvalo sjećanje na pjesnika Nazima Hikmeta te kako bi se njegova djela i književno stvaralaštvo prenijelo na nove generacije i publiku.

Slika 20. Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi ¹⁶⁰

Cilj je bio da se otvori arhivski i informacijsko-dokumentacijski centar i da pjesnikov doprinos književnosti i umjetnosti bude što više cijenjen i vrednovan. Smatra da se da je to prvi istraživački centar osnovan od strane Univerziteta u Turskoj koji nosi ime pjesnika. Centar uključuje članove fakulteta sa različitih odsjeka kao što su turska književnost, književnost na zapadnim jezicima, znanost o prevođenju, historija, Institut Atatürk za modernu tursku povijest, političke nauke, sociologija itd.¹⁶¹

Slika 21. Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi ¹⁶²

¹⁶⁰ Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi – logo. Izvor: <https://nazimhikmetmerkezi.com/> (preuzeto: 16.01.2022.)

¹⁶¹ https://tr.wikipedia.org/wiki/N%C3%A2z%C4%B1m_Hikmet_K%C3%BClt%C3%BCr_ve_Sanat_Ara%C5%9Ft%C4%B1rma_Merkezi (datum pristupa: 15.12.2021.)

¹⁶² Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi – zgrada. Izvor: https://tr.wikipedia.org/wiki/N%C3%A2z%C4%B1m_Hikmet_K%C3%BClt%C3%BCr_ve_Sanat_Ara%C5%9Ft%C4%B1rma_Merkezi#/media/Dosya:N%C3%A2z%C4%B1m_Hikmet_Merkezi.jpg (preuzeto: 16.01.2022.)

Druga važna misija Centra je potpora i podrška izvornim studijama o kulturnoj i umjetničkoj baštini Turske. Prema tome, među cilj je provođenje istraživačkih projekata, organizovanjekonferencija, radionica i različitih programa iz oblasti obrazovanja.¹⁶³

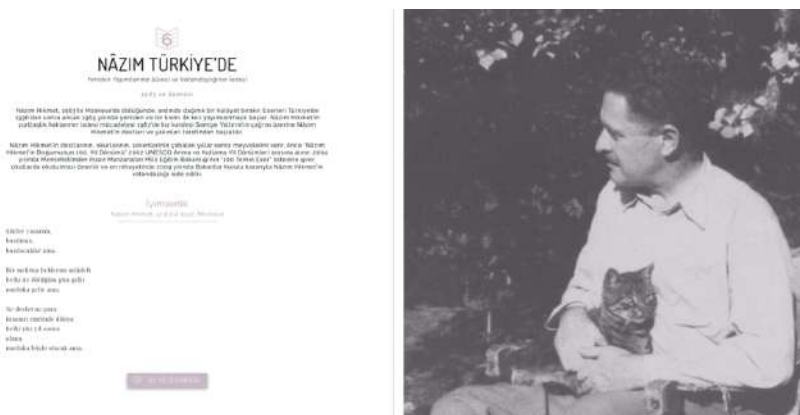
Pored toga organizuje niz projekata a neki od najznačajnijih su:

● **“Nazım’in Hikayesi” (Priča o Nazimu)**

Online platforma odnosno web stranica pod nazivom “Nazım’in Hikayesi” (Priča o Nazimu)¹⁶⁴ na slikoviti prikaz i kratke crtice i citate korisnika posjetitelja detaljno vodi kroz čitav život Nazima Hikmeta. Platforma, otvorena 16. Aprila 2021. godine sadrži pisane, vizualne i audio dokumente, kritike, informacije o pjesniku.

Slika 22. Portal “Nazım’in Hikayesi”¹⁶⁵

Slika 23. Primjeri sadržaja na portalu “Nazım’in Hikayesi”¹⁶⁶

¹⁶³ <https://nazimhikmetmerkezi.com/hakkinda/> (datum pristupa: 15.12.2021.)

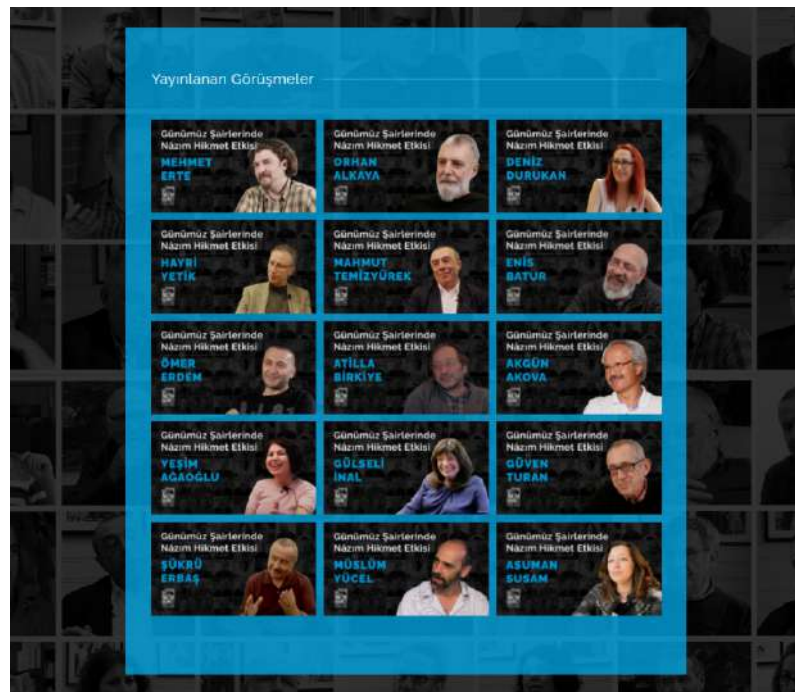
¹⁶⁴ <https://www.naziminhikayesi.com/> (datum pristupa: 15.12.2021.)

¹⁶⁵ Izvor: <https://www.naziminhikayesi.com/> (uslikano: 16.01.2022.)

¹⁶⁶ Izvor: <https://www.naziminhikayesi.com/> (uslikano: 16.01.2022.)

- “*Günümüz Şairlerinde Nâzım Hikmet Etkisi*” (Utjecaj Nazima Hikmeta na današnje pjesnike)

Ovakav projekat usmene historije započet je u okviru naučno-istraživačkih projekata a nastavljen pod pokroviteljstvom Centra. Cilj je da se kroz detaljna istraživanja identifikuju svi tragovi koje je Nazim Hikmet ostavio u svijetu poezije. U razgovorima i intervjuima sa pjesnicima različitih generacija, postavljaju se različita pitanja kroz koja saznajemo kada su se ti pjesnici prvi put susreli sa likom i djelom Nazima Hikmeta te općenito njihovo gledište, stav i odnos prema njemu. Do 2017. godine intervjuisano je 50 pjesnika. Na web stranici i YouTube kanalu mogu se pogledati ovi razgovori.¹⁶⁷

Slika 24. Portal “*Günümüz Şairlerinde Nâzım Hikmet Etkisi*”¹⁶⁸

¹⁶⁷ Vidjeti na: [Günümüz Şairlerinde Nâzım Hikmet Etkisi: Bir Sözlü Tarih Projesi | NHKSAM \(nazimhikmetmerkezi.com\)](https://nazimhikmetmerkezi.com)

¹⁶⁸ Izvor: <https://nazimhikmetmerkezi.com/projeler/gunumuz-sairlerinde-nazim-hikmet-etkisi/> (uslikano: 16.01.2022.)

- **“Nâzım Hikmet Bibliyografyası”** (Bibliografija Nazima Hikmeta)

Bibliografiju Nazima Hikmeta pripremili su zaposlenici biblioteke Boğaziçi Univerziteta, 2013. godine. Bibliografija uključuje pjesnikova djela na turskom jeziku, djela prevedena na strane jezike, knjige o pjesniku na turskom i stranim jezicima, članke i teze. Ova bibliografija se svake godine dopunjava i ažurira, te je dostupno njeno pretraživanje.¹⁶⁹

Slika 25. Analiza bibliografije koja je urađena 09. maja 2021. godine gdje je tačno utvrđen broj djela koja ulaze u njen sastav.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Vidjeti na: [Bibliyografya Tarama - NHKSAM \(nazimhikmetmerkezi.com\)](https://nazimhikmetmerkezi.com)

¹⁷⁰ Izvor: <https://nazimhikmetmerkezi.com/bibliyografya-tarama/> (uslikano i prevedeno: 16.01.2022.)

- **“Okullara Nâzim Hikmet kitapları”** (Knjige Nazima Hikmeta u školama)

Djela Nazima Hikmeta, koja izdavač daje Centru kao obavezni primjerak, šalju se školama koje osnivaju svoje biblioteke ili u škole kojima su potrebne knjige. Od 2014. godine više od 1700 knjiga poslano je u 70 škola širom Turske. Za postizanje ovih ciljeva Centar provodi istraživačke projekte iz područja književnosti i novije povijesti, organizira seminare, radionice i tribune, a sve u cilju promovisanja lika i djela Nazima Hikmeta. Na stranici je moguće i podnijeti zahtjev za donaciju knjiga bibliotekama širom Turske.¹⁷¹

Slika 26. Knjige Nazima Hikmeta u školama ¹⁷²

¹⁷¹ <https://nazimhikmetmerkezi.com/projeler/okullara-nazim-hikmet-kitaplari/> (datum pristupa: 16.01.2022.)

¹⁷² Izvor: <https://nazimhikmetmerkezi.com/projeler/okullara-nazim-hikmet-kitaplari/> (preuzeto: 16.01.2022.)

6. ZAKLJUČAK

Što je pisana riječ bila opasnija ili veća prijetnja za određeni društveno-politički sistem to su više njeni autori ili izdavači takvih knjiga bili progonjeni i osuđivani. Pod cenzurom podrazumijevamo sistemsku i potpunu kontrolu slobode mišljenja i pisanja. Ona je prisutna u svim društvima kroz povijest pa sve do danas. Kroz razvoj cenzure kroz prošlost možemo vidjeti da je bilo mnogo slučajeva zabranjivanja i kontrolisanja štampe i književnih djela, a u isto vrijeme raznih načina otpora prema takvim sistemima.

Jedno od najpoznatijih imena u turskoj književnosti, Nazim Hikmet, koji je proveo pola svog života u zatvoru i progonstvu, pod mnogim teškim životnim uslovima nikada nije odustajao od pisanja i čitanja. Iz detaljnije analize pjesnikovih stihova može se vidjeti da u pojedinim stihovima koristi riječi i izraze koji su izravno bili komunističkog karaktera i u tadašnje vrijeme su se smatrali veoma provokativnim. Naime, riječ je o izrazima u stihovima koji veličaju Vladimira Lenjina, osnivača prve komunističke partije, zatim naglašavanje crvene boje (*kızıl*) u stihovima, ostali komunistički simboli itd. Jasno vidimo da je pjesnik bio fanatični pripadnik komunističke partije. Prema tome, njegova pisanja naginjala su ljevičarskim uvjerenjima i podržavala rad komunističke partije i slavljenje komunističkih ideala. Vlast je zabranjivala njegove knjige, članke, cenzurisala stihove koje je smatrala prijetećim za društvo i na taj način pokušavala otkloniti sve što je imalo veze sa komunizmom. Pjesnik je također izgubio državljanstvo i zabranu ulaska u svoju vlastitu zemlju pod izgovorom da je *Vatan Haini* – Izdajnik države.

Postavlja se pitanje da li je vlast bila u pravu u tim zabranama i cenzurama koje je provodila? Da li su stvarno njegova djela koja su propagirala ovakve ideje mogla biti toliko opasna za tursko društvo? Da li je doista bilo potrebno protjerivanje van domovine i ukidanje državljanstva? Zašto se i dan danas izdaju njegova djela sa cenzurisanim stihovima a ne sa originalnim? Nijedna osoba ili institucija ne bi smjela imati pravo mijenjanja sadržaja Nazimovih djela. To je najosnovnije temeljno autorsko pravo. Ne samo Nazimovo, u ovom slučaju, već i pravo njegovih čitatelja širom svijeta.

Oni koji ga brane i podržavaju kao argument uzimaju činjenicu da je u svemu vidio povezanost sa svojom domovinom. Bio je oduševljen komunističkom partijom, komunističkim idealima jer je smatrao da je jedino to bio pravi način da se pomogne njegovoj domovini i narodu. U to vrijeme možda je to bio način i put da pomogne i poboljša životne prilike svim njenim stanovnicima, ne samo onim u većim gradovima nego i u Anadoliji, kakvu je i sam vidio.

Kasnije, čak bi i očekivana socijalistička revolucija kojoj se nadao bila način da se vrati kući. Gdje god da je išao, pisao je o tome kako želi da pronade način da se vrati u svoju voljenu domovinu. Zašto se Vlast nimalo nije obazirala na tu činjenicu? Da li je baš bila potrebna ovakva radikalna odluka za ukidanjem državljanstva, zabrani ulaska u državu i doživotnom progonu? Zašto je Vlast osuđivala sve njegove knjige? Zanimljivo je da sve ove zabrane i nastojanja vlasti da omrzi turskoj naciji ovog pjesnika i da ga učini zaboravljenim opet nisu spriječile narodnu masu i čitatelje da na neki način opet čuvaju i tumače njegove radove i pjesme. Jedina činjenica je ta da je pjesnik i njegov sveukupni rad na polju književnosti zanemaren isključivo samo zbog političke situacije u tadašnje vrijeme.

U današnjoj Turskoj i danas postoje rasprave gdje je vrlo teško razgraničiti koja strana je upravo. Ali bez obzira na to što neko kaže, Nazim Hikmet će nastaviti da živi u svojim pjesmama i stihovima. Nazim Hikmet je prvenstveno bio pjesnik. Kroz njegovu ideologiju smo samo uspjeti spoznati njegov identitet kakav god da je. Kao što kaže Emre Kongar, poznati akademik i sociolog:

Önce insandır.	Prije svega je čovjek.
Sonra şairdir.	Pa pjesnik.
Daha sonra vatanseverdir.	A onda patriota.
En sonra da komünisttir. ¹⁷³	A tek na kraju komunista.

Kako bi se čitali Nazimovi stihovi, nije potrebno biti komunista, podržavati komunizam i njegove ideale. Samo treba biti zaljubljenik u poeziju i poetski izraz. Samo treba imati emocije, empatiju. Kao što i sam Nazim kaže:

„Želim da moje pjesme odgovore na sva pitanja njihovih čitalaca. Kada mladić voli djevojku, neka čita moje pjesme. Kada starca obuzme tuga i misli o smrti, neka čita moje pjesme. Kada vas birokrate na ružan način izigraju, čitajte moje pjesme.“¹⁷⁴

Jednom prilikom davajući intervju za novine *Akşam* rekao je:

„Moj jedini zločin je što mnogo volim svoj narod i domovinu.“¹⁷⁵

---

¹⁷³ Şardan, Tolga, Komonist Masası'ndaki Nazim Hikmet. İstanbul: Doğan Kitap, 2019. Str. 17

¹⁷⁴ Göksü, Saime, Timms, Edward, Romantik Komünist: Nazim Hikmet'in Yaşamı ve Eseri. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011. Str. 427

¹⁷⁵ Babayev, Ekrem, Yaşamı ve Yapıtlarıyla Nazim Hikmet. İstanbul: Cem Yayınevi, Tavilli Matbaası, 1976. Str. 188

Vlasti su se promijenile, pojedini sistemi su nestali ali su Nazimovi stihovi i ljubav prema domovini nadživjeli i nadjačali silne progone i cenzuru. Postojanje i rad pomenutih Udruženja je samo jedan pokazatelj koliko je veliki interes javnosti za lik i djelo Nazima Hikmeta, koji će zauvijek ostati upamćen kao najpoznatiji rodoljubivi pjesnik u svijetu.

BIBLIOGRAFIJA

Knjige, članci, znanstveni i stručni radovi, novine

1. Aksan, Doğan, „Dilbilim açısından şiir“. Dostupno na:
<https://www.scribd.com/document/323141427/do-%C4%9F-an-aksan-dilbilim-a-c-%C4%B1-s-%C4%B1-ndan-%C5%9E-iir>
2. Anar, Nazım Hikmet: *Kerem gibi: Nazım Hikmet'in Hayatı ve Sanatı Hakkında Düşünceler*. Bengü, 2009. Dostupno na:
<http://www.kitabxana.net/files/books/file/1339165706.pdf>
3. Andaç, Feridun. “Nazım Hikmet'in Sürgün Dönemi: Şiirlerinde Biçimsel Yapı Özellikleri”. *Nazım Hikmet Günleri 30-31 Ocak (1994)*, 66 - 76
4. Aksan, Doğan, „Dilbilim açısından şiir“. Dostupno na:
<https://www.scribd.com/document/323141427/do-%C4%9F-an-aksan-dilbilim-a-c-%C4%B1-s-%C4%B1-ndan-%C5%9E-iir>
5. Babayev, Ekber, “Nazım Hikmet kendi şiirini anlatıyor”. *Vesika Gazeteler, Privatni arhiv u Istanbulu: Arhiva Tahe Torosa br. 001506047006*. Dostupno na:
<https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/bekirsakir.konyali/139342/NAZIM%20HC4%BOKMET.pdf>
6. Babayev, Ekrem, *Yaşamı ve Yapıtlarıyla Nazım Hikmet*. İstanbul: Cem Yayınevi, Tavilli Matbaası, 1976.
7. Bayrak Akyıldız, Hülya. (2015). “Language and Identity Perception in Nazım Hikmet's Poetry during Exile Years”. Dostupno na:
https://www.researchgate.net/publication/322314800_Language_and_Identity_Perception_in_Nazim_Hikmet's_Poetry_during_Exile_Years
8. Coşkun, Kıymet, *Nazım'ın Yurttaşlık Hakkı: belgeler*. İstanbul: Gümüş Basımevi, 1988.
9. Ersungur, Muhittin, *Nazım Hikmet'in şiirlerinde ülke sevgisi ve özlemi*, Karahan Kitabevi, 2009.
10. Göksü, Saime, Timms, Edward, *Romantik Komünist: Nazım Hikmet'in Yaşamı ve Eseri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.
11. Hebrang Grgić, Ivana, “Cenzura: neizostavan čimbenik razvoja ljudske misli i društva.” Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti

- Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2008. Dostupno na:
<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9737/1/CenzuraIHG.pdf>
12. Hikmet, Nazim, *Pjesme i tamnice*. Sarajevo: Veselin Masleša, 1977.
  13. Hikmet, Nazim, *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.
  14. Hikmet, Nazim, *Gece Gelen Telegraftı*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, 1932.
  15. Hikmet, Nazim, *Henüz Vakit Varken Güliim: Seçme şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020.
  16. Hikmet, Nazim, *Konuşmalar*, İstanbul: Adam Yayınları, 1987.
  17. Hikmet, Nazim, *Kuvayi Milliye*. İstanbul: Adam Yayınları, 1987.
  18. Hikmet, Nazim, *Memleketimden İnsan Manzaraları*. İstanbul: Cem Yayınevi 1978.
  19. Hikmet, Nazim, *Sesini Kaybeden Şehir*. Remzi Kitaphanesi 1931.
  20. Hikmet, Nazim, *Şiirler: İlk Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
  21. Hikmet, Nazim, *Son Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
  22. Hikmet, Nazim, *Tüm Şiirler*. Dostupno na: <https://www.mustafaaltinisik.org.uk/s-NazimHikmet.pdf>
  23. Hikmet, Nazim, *Yaşamak Güzel Şey be Kardeşim*. Yapı Kredi Yayınları: 2021.
  24. Hikmet, Nazim, *Yatar Bursa Kalesinde*. İstanbul: Adam Yayınları, 1996.
  25. Hikmet, Nazim, *Yeni Şiirler (1951-1959)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020.
  26. Ivezić, Vesna. “Lica cenzure: Sloboda mišljenja i kreativnost u uvjetima tržišno orijentiranog društva.” In *medias res*, vol. 5, br. 9, 2016. Dostupno na:
<https://hrcak.srce.hr/170535>
  27. Jones, Derek, *Censorship: A World Encyclopedia*. London, 2001. Dostupno na:
https://books.google.ba/books?id=gDqsCQAAQBAJ&pg=PA1052&lpg=PA1052&dq=why+is+nazim+hikmet+poetry+censored&source=bl&ots=6KS_nLo2P&sig=ACfU3U0X11kpQ5oHjQoMi-6-auwdeH7fOg&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwj9-6qr-npAhXFxaYKHR1JA3MQ6AEwB3oECAoQAQ#v=onepage&q=why%20is%20nazim%20hikmet%20poetry%20censored&f=false
  28. Kaya, Yalçın, Nazım Hikmet: *Hayatı, edebi şahsiyeti hakkında, hükümler, şiirlerinden örnekler*. İstanbul: Osmanbey Matbaası, 1950. Dostupno na: icerik-nazim-hikmet.pdf (tustav.org)
  29. Leontiç, Maria, “Nazım Hikmet’in hayatı ve şiirleri”. Dostupno na: nazim-hikmet-bal-tam-icin.pdf (ugd.edu.mk)

30. Mignon, Laurent Jean Nicolas, "The beloved unveiled: continuity and change in modern turkish love poetry (1923-1980)", London: School of Oriental and African studies University of London. Dostupno na: [10731706.pdf \(soas.ac.uk\)](https://www.soas.ac.uk/10731706.pdf)
31. Nametak, Fehim, *Historija turske književnosti*, Sarajevo: Orijentalni institut, 2013.
32. Özaraslan, Ersin, "Nazım Hikmet: Hayatı ve şiiri", Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
33. Özden, Dursun, *Karanlığa Karşı Yürüyen Adam: Nazım Hikmet*. İstanbul: Kategori Yayıncılık, 2017.
34. Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
35. Stipčević, Aleksandar, *Cenzura u knjižnicama*. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije, 1992.
36. Sürker Kemal, *Nazım Hikmet'in Gerçek Yaşamı (1939-1963)*. İstanbul: Yalçın Yayınları, 1998.
37. Şardan, Tolga, *Komunist Masası'ndaki Nazım Hikmet*. İstanbul: Doğan Kitap, 2019.
38. Şeker, Kadir. "İNÖNÜ DÖNEMİ BASIN HAYATI VE 1948-50 ARASINDA CHP İLE MUHALEFET ARASINDA BASIN ALANINDA YAŞANAN TARTIŞMALARDA MERZİFON ÖRNEĞİ". Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2011/1, 39-54
39. Şeker Mıgıdıs Linda, Demirel Bogenç Z. Emine, "Nâzım Hikmet'in Edebiyat Alanındaki Konumuna ve Eserlerinin Çeviri Yoluyla Dolaşımına Kısıtların Olumlu Etkileri". Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, 29 (2020 Güz), 83-116. Dostupno na: [1346709 \(dergipark.org.tr\)](https://www.dergipark.org.tr/1346709)
40. Valput, Monika, "Knjige koje sustavi nisu voljeli: diplomski rad" , Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, 2017. Dostupno na: <https://repositorij.hrstud.unizg.hr/islandora/object/hrstud:1035>

Internet izvori:

1. [Anasayfa - Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı \(nazimhikmet.org.tr\)](http://nazimhikmet.org.tr)
2. [Boğaziçi Üniversitesi Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi \(nazimhikmetmerkezi.com\)](http://nazimhikmetmerkezi.com)
3. <http://aykiriakademi.com/sanat/sanat-kitaplarin-dunyasi/nazim-hikmet-sansur-komunist>

4. <http://www.leblebitozu.com/iki-sair-arasinda-bir-kadin-celile-hanim/>
5. <http://www.meb.gov.tr/belirligunler/10kasim/inkilaplari/toplumsal/soyadi.htm>
6. <http://www.meb.gov.tr/belirligunler/10kasim/inkilaplari/toplumsal/soyadi.htm>
7. <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/bekirsakir.konyali/139342/NAZIM%20H%C4%B0KMET.pdf>
8. <https://gercekgazetesi.net/teori-tarih/bir-komunist-militan-olarak-nazim>
9. <https://haber.sol.org.tr/blog/kent-kultur-sanat/ulvi-icil/nazimin-yasamak-guzel-sey-be-kardesimi-201955>
10. [https://hr2.wiki/wiki/Communist_Party_of_Turkey_\(historical\)](https://hr2.wiki/wiki/Communist_Party_of_Turkey_(historical))
11. <https://i.ytimg.com/vi/tYv2tMeZqMQ/maxresdefault.jpg>
12. <https://islamansiklopedisi.org.tr/edebiyat-i-cedide>
13. <https://tarihdergi.com/nazim-hikmetin-101-siradisi-eseri/>
14. <https://tkg.org.tr/karanliga-teslim-olmayan-komunist-sair-nazim-hikmet/>
15. https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Fotothek_df_roe-neg_0006331_028_Delegationen.jpg
16. https://tr.wikipedia.org/wiki/N%C3%A2z%C4%B1m_Hikmet_K%C3%BClt%C3%BCr_Merkezi
17. https://tr.wikipedia.org/wiki/N%C3%A2z%C4%B1m_Hikmet_K%C3%BClt%C3%BCr_Merkezi
18. https://tr.wikipedia.org/wiki/N%C3%A2z%C4%B1m_Hikmet#/media/Dosya:NazimHikmet1985.jpg
19. https://tr.wikipedia.org/wiki/Pablo_Neruda
20. [https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_Kom%C3%BCnist_Partisi_\(1920\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_Kom%C3%BCnist_Partisi_(1920))
21. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/mavi-gozlu-dev-nazim-hikmet/1861819>
22. <https://www.ihya.com.tr/haber-nazim-hikmet-yeniden-turk-vatandasi-49834/>
23. <https://www.nazimhikayesi.com/>
24. <https://www.nhkm.org.tr/madde-madde-nazim-sansuru/>
25. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2741.pdf>
26. [Nazım Hikmet - Biyografya](#)
27. <https://www.alintisoz.com/sozler/memet%3Cbr-%3Eben-dilimden-t%3Cbr-%3Clerimden%3Cbr-%3Eetuzumdan/12394>
28. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrat_Partisi_\(1946\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrat_Partisi_(1946))

POPIS SLIKA

Slika 1. Portret Nazim Hikmeta	3
Slika 2. Nâzım Hikmet i Vâ-Nû u Boluu	6
Slika 3. Članak iz časopisa <i>Resimli Ay</i> o novim zbirka pjesama, 1924.	14
Slika 4. Zatvor Bursa, 1940.	17
Slika 5. Originalni primjerak pisma Atatürku, 1938.	20
Slika 6. Članak iz novina <i>Nuhun gemisi</i> 10. maja 1950. godine, za pjesnikovo oslobođenje .	21
Slika 7. Peticija za oslobođenje i potpisi poznatih imena u to vrijeme.....	21
Slika 8. Dolazak u Moskvu i doček	23
Slika 9. Kongres Svjetskog mirovnog vijeća u istočnom Berlinu 1950-ih.....	27
Slika 10. Konferencija povodom obilježavanja 100. godišnjice smrti Gogolja. Bolşoy teatar, Moskva, 4. mart 1952.	27
Slika 11. Službeni dokument koji pokazuje da je Nazimu Hikmetu oduzeto tursko državljanstvo 25. jula 1951.....	28
Slika 12. Mjesto ukopa i nadgrobni spomenik Nazimu Hikmetu	29
Slika 13. Pjesma „ <i>Sesini Kaybeden Şehir</i> “ koja je prvo objavljena u julskom izdanju novina <i>Resimli Ay</i> 1929. godine	53
Slika 14. Odluka Vijeća Ministara Republike Turske iz 2009. godine u Službenim novinama kojom je odlučeno vraćanje državljanstva Nazimu Hikmetu	60
Slika 15. Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı	61
Slika 16. Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Evi i novinski članci o osnivanju udruženja	62
Slika 17. Nâzım Hikmet Anı Odası	63
Slika 18. Nâzım Hikmet Kültür Merkezi	64
Slika 19. Nâzım Hikmet Kültür Merkezi	64
Slika 20. Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi	65
Slika 21. Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi	65
Slika 22. Portal “ <i>Nazım’ın Hikayesi</i> ”	66
Slika 23. Primjeri sadržaja na portalu “ <i>Nazım’ın Hikayesi</i> ”	66
Slika 24. Portal “ <i>Günümüz Şairlerinde Nâzım Hikmet Etkisi</i> ”	67
Slika 25. Analiza bibliografije koja je urađena 09. maja 2021. godine gdje je tačno utvrđen broj djela koja ulaze u njen sastav.....	68
Slika 26. Knjige Nazima Hikmeta u školama	69